

ներ... Արդե՞ք նման բաղադրանքին հանգէս է լինելու և առաջիկայ աշնանը Ռեբլինում, թէ Ախալցխայից արծաթի բրեւիթներ մի քանի գորդ ու փախսանք, գինի ու արագ, գուռնա ու կինտոսերի պարոզներ՝ հնք ներկայացնելու Նւրուշային:

Ասում են, պ.պ. Բաշինջաղեան, Սուբէնեան հսկելու են չինութիւններին և նրանց զարգարելուն: Պէտք է հրաւիրել և պ. Զիսուանեանին: Յանձն կառնի՞ արդեօք տ. Տէրեան-Ղարդանեան կազմել հայկական օպերային մի խումբ Պապայեանի հետ միասին և պ.պ. Ամիրջանեան, Վոստանեան, Յովսէփեան, Նալբանդեան, Բաղդասարեան կըմասնակցեն արդեօք: Ասմ թէ մեր Վարդուհան, Տէր-Պաթեանին կարող կըլինեն տանել այնտեղ, որ տեղական կեանքից պիտեսնուի, իսկ ա.տ. Հրաչեա, Սիրանոյշ, պ.պ. Արշակուն, Սրաքսեան, Պետրոսեան և այլն... կլսանի պիտեսնուի ցոյց տան իրանց տաղանդը: Գորգը գործող կանայք, լաւ ձեռագործեր կարող պէտք է լինին հանդէս տանել հայերն օտարի առաջ, թէ նրանց արտո՞ր մի բաղադրանքին գործ է լինելու, որի առաջին պատճենները, շատ մեծ զոհաբերութիւններով հանդերձ, այնքան խայտառակ կերպով երկու տարի առաջ տեսնեք Ռիֆլիում:

Յամենայն դէպս շատից-քիչ մի վայելուչ գործ կատարելու համար առաջիկայ աշունը շատ կարճ ժամանակամիջոց է:

Գ Ե Պ Ա Ր Ա Ե Ս

Իրական կեանքից պատկերներ վերցնել, նոյնիսկ ճաշակով նրանց չաղկապել և հանդէս դնել, այդ դեռ քիչ է: Այլ պէտք է կեանքի իսկական երեւոյթները գեղ շտրիկներով ընդգծելով հանդերձ, ամբողջացնել, որ հանդիսականը մի ոլոյշ եզրա-

կացութիւն հանէ նրանից: Պ. Ալեքսանդր Արեւանի Մարտիկ Դրագնէր դրաման ինչ վրայ դեռ չաւարտած գործի տպաւորութիւն թողեց: Կեանքը, տիպերը ճիշտ էին, բայց ճիշտ չէին նրանց գործողութիւնները: Սա նորից չեմ կամենում պատմել Մարտիկ Դրագնէրի լուսնադարձութիւնը, որովհետեւ Տարազի նախորդ համարում արդէն պատմած է. այլ կամենում եմ հեղինակի ուշադրութիւնը դարձնել հետեւի վրայ:

1) Քանի որ սալիքի, իմանալով Մարթայի անցեալը, կամենում է նրա հետ աճանախել և հէնց նրա ծնողներին էլ խորհուրդ է տալիս, որ դնան գիւղը, ուր կարող է առողջանալ և թողալ տապալած նրանց որդի Ներսէսը, պէտք է հեղինակը և նրանց տանէ գիւղը: Սալիքի ոչ թէ հիւանդին նկատի ունենալով պէտք է գիւղ ուղարկի այդ ամբարտա գերդաստունը և ինքն էլ կամենայ գնալ, այլ լրատ իս նրա համար, որ Մարթային ընդմիշտ բաժանած լինի այն անարգ հարուստ տղայից, որ Մարթային իրա մեղսակից անելուց յետոյ էլ չի դադար տալիս:

2) Թափառաւոր Սերոբին, որ քանի դեռ չի մեղքեր պատաւարութեան զգացումը և այնքան հզօր կերպով պաշտպան է հանդիսանում իր արատաւորած քրոջը, պէտք է հէնց այդ օրւանից ճանապարհի բերել: Պէտք է Ֆորտուչայի շնորհ մի քիչ նրան տալ, որ նա արդար վատաւի ճանապարհի վրայ բնկնելով, օգնութեան հասնի իր ընտանիքին: Ի հարկէ այսպիսով պ. Արշակունի դրաման կ'իմթարկէ հիւանդանոցի փոխտնօրէնին, սկսած նոյնիսկ իր անուրի և ոչ թէ ան ու վախով կը սկսի ու կրկնէր շանայ. այլ կըլինի կ'անքից վերջըրած մի սիրուն կոմէդիա և կուսնենայ ցանկալի տեսլանքներ: ճրագները չեն մարել կեանքի փոթորիկներից, այլ կ'այրեն բնական ճանապարհով:

Կերակատարներից ամենից տիպիքս (քաղցած):

կանը պ. Համբարձումեանն էր՝ թորախտ ստացած երիտասարդ Ներսէսի դերում:

Դից

Օպերային ներկայացումներն ուրախ, մարտի 28-ին, վերջացան Արտիստիկ. Ընկ. թատրոնում և զատիկից յետոյ այստեղ խաղալու ու երգելու է օպերային մի ուրիշ խումբ:

Օպերան Արտիստիկ. Ընկ. թատրոնում չընայած միջանի լաւ երգիչների, այնուամենայնիւ չ'ընթացաւ և չէր էլ՝ կարող ընթանալ աջող, որովհետեւ շատ դժուար է մասնաւոր, փոքրիկ թատրոնում ունենալ այն բոլոր յարմարութիւնները, որ տալիս է յատուկ օպերային բեմը, և խոշոր, գանձարանի նպաստի շնորհիւ կարողանում է հարթել ամեն խոչընդոտներ: Մէյերբերի Հուգենոսների կմախքն էր, որ տրեց երեքշաբթի այդ բեմի վրայ, բայց սրա փոխարէն բաւական հարթ անցան Ռիգո-լիսսոն և սքանչելի Հակըմբե:

Հին բժշկի դերը յուսատուութեան գործում:

Նրբ խօսք է լինում կրթութեան, գիտութեան, կուլտուրայի մասին յաճախ աւելացնում են այդ խօսքերին «լոյս» բառը: Կուլտուրայի լոյս, այսինքն լոյսը ընդգիւծողութեամբ է այստեղ տգիտութեան խառնիւրդ, սոսի մթութեանը: Եւ ինչպէս ընդհանուր մէջ լոյսի ճառագայթները քայլ առ քայլ անցնում են մթնոլորտի միջով, նոյնպէս և լուսաւորութեան ճառագայթները միայն հետեւաբար չեղաչեւոյթի տեսիլից թափանցում են մարդկանց մէջ:

*Պ. Ն. Գալուշկինի Պետերբուրգում հիւանդանոցների բժիշկների ժողովում արտադրած ճառից:

Թանաք է թափած վրան. (կարելի է յիշել մի քանի անգամ անցնել օրինակ՝ մի կաշառակեր անամօք բնագրան, Ն. փաշաւ, Շ. զատուոր, Չ. աւազակը եւ այլն):

Ամիր. Չորս հարիւր վաթսուհին: Ռափ. Այո, լուսահողմին 49 անգամ թղթերի բորբոքում է ստացել:

Արե. Առանց որեւէ վարձատրութեան:

Ռափ. Ինչու՞ն անգամ խնդրամտոյց է եղել հայոց բարեկրթական բնկերութեան, խնդրելով չնչին նըպաստ և հազիւ հազ...

Ամիր. Հազիւ հազ ինչ:

Ռափ. Բարեխօսութեամբ երեք կաթողիկոսաց, երկու պատրիարքաց, 18 խմբագրաց, 40,000 անմեղ մանկանց վերջապէս միանուող ստացել է իր ի խրատոյս և վարձատրութիւն միմիայն խնայել փող՝ չորս ուսուցիչ վաթսուհին կողմէ—մարդագլուխ մէկ կողմէ: Մինչդեռ հանգուցեալն աղաւթով Սուսանովի Բուրդոկին ստացել է 10 ուսուցիչ. աղաւթով Բարանասովի հնգուհաւին ստացել է 3 ուսուցիչով Վէլչիովի խոզին—6 ուսուցիչ:

Ամիր. Անխի՞ղ վարձատրութիւն: Նշանակում է բարեգործական ընկերութեան աչքում Բուրդոկը, հնգուհաւը և խոզը անելի մեծ արժէք ունեն, քան մարդը:—Այս իրողութիւնը պէտք է առանձին գեղուցանել նախադասին: Լսիր, Ռափայէլ, երբ լսէք չեփորի և փողերի ձայներ, որ յայտարարում լինեն հանրածանօթ Նգոր Ջուրաբիզի գալուստը, հրամայիր, որ թող ամբողջ ճանապարհը սփռեն մայիսեան վարդերով. ձերմակ բնհեղաշապիկ հաղցրէք. իսկ գլուխը պսակեցէք դափնիով:

Արե. Արդեօք արմաւենու ոտ չըտանք ձեռքին:

Ամիր. Անպայման. և երբ կըմտնէ յաղթական կամալի տակ, թող խեղճող ուղիներն աղաղակին միաբերան, օրհնեալ եւ ծնունդ մարդկան, որ եկեալ եւս ի ներքուստ միով բանիւ, ցոյց տուէք պատշաճաւոր ընդունելութիւն: Յայտնեցէք վրացի Բագրատին, նա լաւ է հասկանում ընդունելութեան ձեւը: Հասկացա՞ք:

Արե. Եւ Ռափ. (միասին) Այո, հայր Ամիրամ, հասկացանք:

Ամիր. Շարունակիր: Արե. Ներքաք Կուզանովներ: (Նայելով հաճախ անցնել կարելի է ցուցակը երկարացնել կամ սեղմել): Այստեղ հարցական նշան կայ:

Ամիր. Ինչո՞ւ:

Ռափ. Ներսի նորա համար, որ հանգուցեալները դո՞ւ են գնացել դատարանական սխալմունքին:

Ամիր. Վերջացա՞ւ:

Արե. Ոչ, մի հատ եւ կայ, դերասան Զարգեղանց:

Ամիր. Կիրառան, այդ անկարելի է, թիւրիմացութիւն է, ինչ, միթէ ուղում են արքայութեան վարկը վայր ձգել. նա բոլոր անմեղ ողիներին կը գայթակեցնէ. ոչ ոչ, այստեղ կատակերգութեան տեղը չէ... անպատճառ Սանդարամետ, Բեկիարի Սադայէլի մօտ և ոչ այլ ուրիք:

Ռափ. Ո՛չ, հայր Ամիրամ, թիւրիմացութիւն չէ, այլ կատարեալ ճշմարտութիւն. մենակ բացառութիւնն է երկրագնդիս երեսին:

Ամիր. (յուզւած) Վերջապէս ինչ է արել: Արշալոյս, կարգաւ վարքագրութիւնը:

Արե. (ուրիշ գրեք երեւելով) № գործոյն 999,999: Ամիր. Գտար:

Արե. Այո,

Ամիրամ Կարգաւ բարձրաձայն և որոշակի

Արե. (կարգաւ) Յիշեալ դերասանը Նահատակաց դատակարգին է պատկանում. համբերատար, որպէս երանելին Յովր. վրան զի երեսուն և հինգ տարի ծառայելով հայ բեմին, երեսուն և հինգ կողմէ չի ստացել նրա հատուցած հարկաւոր ծառայութեան փոխարէն, հարիւր անգամ գլխին բամբոց է ստացել: Յիշատակութեան արժանի է և նրա փառահեղ և արդիւնաւոր բժշկականութիւնը, անկաշատ նօտարութիւնը և արդարադատ թաղաւորութիւնը: Տասն և ութ անգամ ընտրւած հիւանդանոցի վերապետուչ, քանի քանի խելագարներ, անտաժեւներ, անդամալոյծներ, բժշկել են սրա ձեռքով: Մնացեալ տարիները անցրել է պարբերաբար թաղաւորելով երկրագնդիս զանազան մասերում: Ներկ է Դանիայի թաղաւոր, Իսպանիայ

Հայաստանի, մինչև անգամ Արանաց Շապուհ: Ահա հէնց այդ արդիւնաւոր թաղաւորութեան ժամանակն էր, երբ իր առատաձեռն և ողորմած հրովարտականով անասան մտն բարեգործութիւններ է արել: Հանգուցեալը միջնորդ դատաւոր է ներկ Հաւաղում և վեց թաղաւոր հայտնցրել է առանց սրիէ տուղանքի, Նապոլէոնի և Աղէքսանդր Մակեդոնացու անգուստ արշաւանքներին միմիայն սա է յաղթահարել, ի ճաց առեալ այս բոլորը նրա ձեռքով կատարւած են անթիւ տաճարները, հրաշակերտ թանգարանները, անկեղծոյցները և մարդօգուտ հիմնարկութիւնները, զորն տեսնք և կամ զորն նկարագրեմք:

Ամիր. Բաւ է, կարգաւ երկրակացութիւնը:

Արե. (որոհեղով) Ներկայացութիւն: Եւ այսքան արգիւնաւոր գործունէութեան փոխարէն մի ծափահարութեան չի արժանացել, այո, չէ ստացել ոչ միայն դուրեւնայ պատկ, այլ մինչև անգամ ջոնջօլէ ծաղկեփունջ...

Ամիր. Բաւ է, քանի որ այդ բոլորը ճշմարտութիւններ են, այն ժամանակ այլ խնդիր է: Մուսացայ, Արշալոյս, կարգաւ դատաւորութեան ժամանակ եղած վիտների տղանոցներն, արգեօք նրանք եւս արդար հոգի են:

Արե. Աղայեանց, Ջաղայեանց, Սալոմէ և Նարգիզ:

Ամիր. Թող ներս մտնէ, միայն հասկացրէք, որ այստեղ և ոչ մի խօսք չընանայ թատրոնի մասին, այստեղ այնք չըլլին ընկերատուար, անպուշտ, բէթաօր ամփոյս, դօնօրար, բենեֆիս և այլապէս դժուար չէ վճիռ բեկանել տալ:

Արե. Եւ վերջացրի: Այսքան էին, հայր Ամիրամ: Ամիր. Բայց դու լաւ նայիր, գուցէ աչքիդ փախցրի, միթէ Օսկան անունով մարդ չըկար ցանկի մէջ:

Արե. Ո՛չ, տէր իմ, համիցէք, տեսէք:

Ամիր. Ուրեմն անպատճառ պէտք է խորհրդածել. մնա այստեղ մինչև նախադասի դալը, ինքնագլուխ չեմ կարող կարգադրել, վրան զի այս օրի նակ դէպք առաջին անգամն է պատահում, այո, ծո եմ յիշում, որ գտնէր մի մարդ, որ կարողանար Սանդարամեայի փախչել և այն եւս առանց թոյլտուութեան

թիւն տարածել: Յոյների և հռոմէացիների բարձր կուրտուրան գոգընթացարար առաջանում էր ժամանակակից բժշկիկների պատաւար դրութեան և նրանց ընդարձակ կրթական գործունէութեան հետ: Իսկ երբ հռոմէական բժշկականութեան արեւմտեան ընկաւ ստորակներէի ձեռքը, որոնք այն ժամանակները գրաստի դեր էին կատարում, դա միաժամանակ ազդեցութեան լուսաւորութեան անկման և բարոյականութեան սղոտման միջոցն էր: Համարեա նոյնն է կրկնում միջին դարերում, երբ լուսաւորութեան ընդհանուր հորիզոնի ստորանայը կատարեց միաժամանակ բժշկիկ ժողովրդականութեան անկման միջոցին: Հետեւող դարերում գիտութեան և գեղարեւոյթի վերականգման ժամանակ դարգացան բնագիտութիւնը և բժշկականութիւնը: Այդ միջոցին արդէն քրիստոնէականութիւնն ընդարձակ վտակի նման տարածեց Ներսիսյանութեան և բժշկական գործունէութեան մէջ մտցրեց նոր սկզբունքներ, մարդասիրական սկզբունքներ: Ներսիսյան պատմութեան մէջ քրիստոնէական դարերի առաջին բժշկիկներն էին վարդապետները, նրանք էին նոյնպէս լուսաւորութիւն տարածողները, նրանք ներկայացան քրմերի կրթական գործը շարունակողները, նոր՝ գիտական հմտութեան և քրիստոնէական լուսաւորութեան հիմունքներով:

Արեւմտեան Ներսիսյան կուրտուրան համեմատաբար արագ քայլերով տարածեց ամենուրեք գաղափար միջին դարերում: Բարեխաղ պայմանների, գլխաւորապէս առաջադիմական հիմնարկութիւնների, անձնական ազատութեան և մամուլի շնորհիւ: Բժշկական գործունէութիւն չըստացաւ Արեւմտեան ընդարձակ հասարակական զարգացումն և աճում էր միևնպէս՝ առանձին ներկայացուցիչների ձեռքով:

Արեւմտեան Ներսիսյան բժշկական օգնութիւնը կազմակերպեց որպէս անձնական

նական գործ հիւանդների և բժշկի մէջ տուտրի և արհեստի ձեռք: Ռուսիայում գործնական բժշկական գործունէութիւնը մինչև 19-դ դարի վաթսուական թվականները բժշկական օգնութեանը բոլորովին անծանօթ էր: Գիտականները տեսնում էին բժշկներին գիտադարձութեան և գիտելի կտրելու ժամանակ, այսինքն, այնպիսի հանգամանքներում, որ ազգայնականութեան վրայ դարհուրկի ազդեցութիւն էր գործում:

Հասկանալի է, որ այդպիսի սրբանշանների տակ չէր կարող զարգանալ ոչ միայն սէր դէպի բանասիր բժշկական օգնութիւն, այլ և ծանօթութիւն նրա հետ: Ընդհակառակը ժողովուրդը համարում էր բժշկին վրտանդաւոր մի կախարհ:

Այստեղ ներկայացրած տխրալի պատկերը ուսական ազգայնականութեան բժշկական անօգնութեան վերաբերմամբ անհետացաւ և ջնջեց անցեալ դարի 60-ական թվականներում համայնական բժշկականութիւնը (земская медицина) հիմնելու օրից: Վերջինս ներկայացաւ յատկապէս հասարակական գործունէութեան ձևով և մէկէն ի մէկ ճանապարհ բացեց վերանորոգելու իդէալականապէս ուսական ազգայնականութեան կենտրոն: Այդ համայնական-բժշկականութեան հասարակականութեան մէջ է թաղեալ նրա կուրտուրայէս լուսաւորութիւն տարածելու ոյժը: Համայնական բժշկականութիւնն անցեալ դարի արժանախոյտով ժամանակամիջոցի վերակենդանացող չորթնի մի օղակն է կազմում, բայց այդ օղակն իր ժողովրդականութիւնով աչքի է ընկնում միւսների շարքում: Գիտական ազգայնականութեան ուժ զին խեղճութիւնից առաջացած, կանխադէս չը օրինաւորւած ոչ մի սրբանշանական դոկտրինութիւնով, մինչև անգամ դիմաւորի հիմնարկութիւնների պարտաւորական ձեռնարկութիւնների ցանկի մէջ չըմտած, գիտական

կի բժշկականութիւնն առանց որեւէ չափ ու ձևի մէկէն ի մէկ ուսական հոգին յարմարեց, սակայն և ներկայումս այնպիսի մի երևոյթ է կազմում, առանց որին մտածել անգամ անհնարին է ժողովրդի կանոնաւոր առաջընթացութիւնը: Համայնական (գեմսկի) բժշկականութեան գլխաւոր ծառայութիւնը պարտականութեան է նրա կրթական յաջողութեան մէջ: Համայնական բժշկականութեան ներկայատուկ բժշկիկներն իրանց աշխատութիւնով խաւար տարածութեան մէջ լոյսի և մարդասիրութեան շառաւիղներ սփռեցին, ապա լոյսով մերկացրին մեր առաջ գիւղականների կեանքը:

Անր մէջ էլ բժշկիկները նշանաւոր դեր են կատարել և ուղղութիւն տւել հասարակական բարեբերին, ինքնաճանաչութեան: Մարդասիրական ընկ. հիմնադրել հանգուցեալ բժշկիկ Ռուսոմանն է, Վովկ. Հայրց Բարեգործ. ընկ. հիմնադրել բժշկականաւ. Բ. Նաւասարդեանն է: Բայց սրանք աչքի ընկնող, մեծ գծերն են: Մեր դաւաճելու, մանաւանդ մինչև վերջին տարիներս արդեօք հասարակական, կրթական մի գործ կատարել է, ուր գաւառում ապրող բժշկիկը հզօր մասնակցութիւն, կամ հէնց գործի նախաձեռնութիւնը ստանձնած չըլինի: Նրանք կատարում էին մի գալուցներում անվարձ ուսուցչի, տեսչի պաշտօններ, իդէալացում մեր թերթին, գտնաւորութիւններ կարգում, տարածում մեր թերթիքը գաւառներում կային: Մեր երկրէ չեմք մոռանալ, որ Ազովիւսում, երբ բժշկիկ Սանփաննան պաշտօն տնէր և գեա. Թիֆլիս չէր տեղափոխել, նա մեր Ազովիւս անաղիքը տարածում էր այնտեղ. այդ գիւղաքաղաքում այն ժամանակ ունէինք 80 բաժանորդ, անհամեմատ աւելի, քան Թիֆլիսում: Իսկ այսօր այդ միւսեղն Ազովիւսում մենք չեմք ձեռք և մի հատիկ բաժանորդ ոչ Ազովիւսում ոչ Տաւրիան:

Բայց ժամանակները փոխել են և նրանց հետ էլ փոխում է և նախկին բժշկիկը: Նրանց հզօրագոյն մասը այսօր հասարակ արհեստագործներ են:

Ք Ո Ւ Վ Ա Տ Ա Կ Ա Ն

Գիտականութիւն և մամուլ

СНБ. Вѣд. կարգում ենք՝ Յոյնումս յայտնեց, որ ժողովրդական լուսաւորութեան միջնորդութեան մէջ գործող առանձին յանձնաժողովը, որ զբաղում էր ուսուցիչների ուսնիկների մեծացնելու հարցով, վերջացրեց իր գործունէութիւնը, և միջնորդութեան տրամադրութեան տակ ներկայումս զբաղւում է այդ հարցի վերաբերմամբ 600,000 ռ., որ մտցրած է ներկայ 1903 թ. նախահաշի մէջ: Յիշեալ յանձնաժողովը նախապէս որոշեց մինչև ուսումնական հաստատութիւնները նոր ցանկ մշակել հետեւեալ չափը՝ ուսնիկների աւելացման գիմնականների և բնական գաղութների համար.— առաջին կողմը բարձրացնում է 750 բուրուց մինչև 840 ռ. երկրորդը— 900—ից մինչև 990 ռ., երրորդ է երրորդ բարձրացած կողմը, 10-ամեայ ծառայութեան համար.— 1,080 ռ. և չորրորդը 15-ամեայ ծառայութեան համար.— 1,260 ռ. Են անձերը, որոնք գտնուում են ծառայութեան մէջ և ռուսում են կենսաթոշակ, բարձրացած կողմը ենք շուրհն: Գաղութներից գուրս աւելացրած գասերի վճարը բարձրացնում է 60-ից մինչև 70 ռ.: Քաղաքային ուսումնարաններում, ուսուցչական ինստիտուտներում և սեմինարիաներում և այլ միջնակարգ ուսումնարաններում, բոլոր գոյութիւն ունի, գասերի համաձայն վարձատրութեան փոխառէն, որոշ ուսնիկ: վերջինս բարձրացնում է 20%՝ ով «Р. Вѣд.» լրագրի կարծիքով, ուսնիկների վրայ յիշեալ լեւացումները բարձրովին հնարաւորութիւն չեն տալիս ուսուցիչներին ունեալ գասերի փոքր քանակութիւն և մեծ ուշադրութիւն դարձնել մի ուսումնական հաստատութեան, որտեղ նրանք ծառայում են:

Իսկապէս հաշիւով գասերի կանոնաւոր թիւը 24, իսկ ժողովրդական մայրաքաղաքներում 30-36, գուրս է գալիս, որ 6-12 աւելորդ գասերի համար ուսուցիչն այժմ վատաւում է 360—720 ռ.: այն ինչ ծրագրած աւելացումը 24 գաս ունենալով կրտայ նրան 15—ամեայ ծառայութիւնից յետոյ առնալ 480 ռ. (360 ռ.—կողմը, 120 ռ.—

Նշեմ մտնէր, օրինաց գրքում չէ յիշած սրա պատիժը, ց'տեսութիւն, օրհնեալ եղիցիր, կարծեմ ժամատացութիւնն սկսած պիտի լինին: Սրբազք ի խաղաղութեամբ. (գնում է):

(Արեւոյդս ժողովում է քրիստի և դուրս գնում Ռափայելի հետ միասին. կարճ լուրքիւն. լսում են զանգերի դողանջիւն, ֆիզիգարմոնեալ եւ երգեր):

(Գրքաւոր աւել)

ՀԱՏՐԵՆԱՍԻՐՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆ

Վ. Կա Ա. Բաւունի

Առաջին մաս

VI

Բացառութիւն:—Հայտնաբեր զապագայութիւն:— Անշտում:— Ծերունի ազգաւոր:— Ողորմութիւն:— Բողոքի Մօտիլիանօի նախագահութիւնները:— Պետրոս Գիլիանօ:— Վերադարձափոխութիւն:— Տօրթիլիանի նամակը:

Համարեա երկու շտապ շարունակ Բագոտային մամբ կենդանի տեսք էր ստացել: Զօրքերի տեղափոխութիւնը, սրանք լիողել էին նոր Գրեմադայում իրանց կացարանները և գնում գէպի գլխաւոր բանակը, որը գործում էր Օրինօի և Ապուրա գետերի ափերում, բաւական զգալի շարժում էր առաջ ընկել: Մի առ ժամանակ քաղաքը կորցրեց իր սովորական մտախոհ ու դաժան տեսքը, որը նրան այնպէս տխուր պատկեր էր տալիս: Քաղաքացիք համբերութեամբ ստանում էին այն բոլոր ծանրութիւնները, որ պատճառում էր նրանց գինւորների անչափ կուտակումը: Նրանք պարտաւոր էին նրանց բոլորին պատասպարել և կերակրել: Իսկ զբաղվալուն ամենքը բազմաւոր էին նրանով, որ գինւորներն ոչ ոքի չէին անպատում և կողոպտում:

Որպէսզի քաղաքում մնալով սպաների համար ձանձրալի չըլինի, բարձրաստիճան չիճիք դարձալի «tertullias» էին կազմում, նոյնպէս Մարշէ հրապարակում մարտիկ էին կախում կամ գնաւաճառ լինում: Պատրաշայրաւորան յօժարութեամբ յաճախում էր բոլոր հանգեաները և ներկայ էր լինում պատիժների կատարման ժամանակ, միշտ ցոյց տալով խիստ անտարբերութիւն կամ սառն կատաղութիւն և ընդունում էր ջերմ շնորհաւորութիւններ արքայականներին ցոյց տալով իր համակրութեան համար ու զովաւանդական հանդիսանութիւններ իր գեղեցկութեան, վայելուչ հաստիկ և նշանաւոր գիւրդի մասին:

Նրա երեք երկրպագուներից Բագոտայում մնացել էր միայն Բամօն Վիլլիգարս: Արդեօք նա մնաց նրա համար, որ նա շատ զբաղմունքներ ունէր, թէ նրա համար, որ վճել էր մի կողմ մնալ, ոսկայն նա չէր ձանձրացնում ջահել աղջկանը և ուշ ուշ էր գալիս նրա մօտ: Միայն թէ հաղարարուեալ Ռենովալէր, իր մտաւոր կողմից ճշմարտախօսութեամբ, յանդիմանեց «régidor»-ին որ նա մնում է և խնայում իր անձը, այնինչ գնդապետ Վեյլեքը և ինքը նուրում են իրանց կեանքը արքային և հայրենիքին: Ի շարք գործ դնել իր անտիճանին տրւած արտօնութիւնները—գա աղնախոնքին անվայել դաւաճանութիւն և անհաւատարմութիւն չէր:

—Լամ մտածե՛ք,—պատասխանեց նրան Վիլլիգարսը բոլորովին անխոսով:—Խիտա ակներե է, հաղարարուեալ, որ եթէ գուր կրպաւնէք, գա շատ նպատաւոր կըլինի... հակառակորդութեան տեսակէտից, բայց ես գրանից չահում եմ... 2^է որ բաժանումն այն ֆակտորներից մէկն է, որի հզօր ոյժի մասին, կարծեմ, գուր ամենին չէք կասկածում... Ես համոզւած եմ, որ ձեր և գնդապետ Վեյլեքի զնայը աւելի պակասեցնում են իմ յաջողութեան յոյսերը, փոխանակ աւելացնելու... Զուտով ամենքը կըսեն խօսել ձեր մասին, կըստմեն ձեր քաջագործութիւնները, հերոսի դափնիով կըպսակեն ձեզ, այն ինչ ես կըմբսմ կառավարչական ձանձրացուցիչ հոգսերի մէջ... Երբ մեզ կըսեն համեմատել, առա-

ւելութիւնը որիս կողմը կըլինի... Աւելորդ է ապացուցանել ձեզ այդ բանը... Ահա թէ ինչից եմ ես վախենում: Եւ այսպէս, ես յայտնում չուտով միանալ ձեզ հետ, որ այն ժամանակ, երբ ամեն տեղ ձեր փառքը կըլինայ, ես էլ իմ անտարբերութեան համար յանդիմանութիւն չըլինեմ. իսկ գործունէութեանն էլ փառքի մի նշոյլ տալու համար, ես պիտի խնդրեմ կոմս Բարբուրաուային տանել ինձ իր հետ:

—Պարոն «régidor»—պատասխանեց Ռենովալէրը փոքր ինչ վերաւորւած,—ես չէի խել ձեր մտադրութեան մասին և խնդրում եմ ձեզ ներել ինձ:

—Օ, ի սրտէ ներում եմ ձեր բոլոր կատաճանքը,—հեղուարար աւելացրեց Վիլլիգարսը,—այդ կասկածներն անիրաւացի են, որովհետեւ, հաւանութեւն, օրերդ Զայրաւարտան ոչ իմ կիսե կըլինի, ոչ ձեր:

—Եթէ գուր կասկածում էք, հապա ինչո՞ւ այնուամենայնիւ չէք զաղարում հետամուտ լինելուց:

—Որովհետեւ ես սիրում եմ կռիւր կռի համար, այլ ոչ այն շահի, որ նա կարող է առաջ:

Այդ անպարձ պատասխանից հաւատացած լինելով, որ էլ երբէք չի պատահիլ առաջին «régidor»-ին Սան-Փերնանդոյում Ապուրի վրայ:

Իդնաւիս Վայրիցի գնալով ընդհատուեցան բոլոր խոզարկութիւնները, որ սկսել էին այն քառասուն երեք մարդկանց վրայ, որոնց բանտարկել էին այն նպատակով, որ կարողանան իմանան այն յանդուպն մարդու նշանը, որը համարձակել էր պատասխանել Գրիգորին Կարայդոսի վերջին հարցին և ողանխական բոլոր իշխանութիւնների ներկայութեամբ չարտել էր «ես»ը ինչպէս հրաւէր: Նրանց ազատելու համար Պատրայի գործ դրած ջանքերն անյաջող չանցան: Նա երաշխաւորեց բանտարկւածների փոխարէն և ղլխաւոր հրամանատարը, ցանկանալով մի բանով արտայայտել իր յարգանքը ջահէլ աղջկանը, բայ թողից այդ աւարը:

Այդ ճանապարհորդական հողացողութիւնների և պատրաստութիւնների ժամանակ ոչ ոք ուշ չէր

աւելացրած 12—դասի համար): Եթէ ուսուցիչը կը փոխի որոշած չափից դուրս իր դասերն աւելացրածի ուսման, այն ժամանակ նա կ'ունենայ կորուստ և իսկապէս կ'ունենայ ոչ թէ ուսման աւելացում, այլ նազուկում: Այս պատճառով, հասկանալի է, որ որոշած չափից դուրս դասերը կը մնան, այսինքն առաջադիւն նման ուսուցիչը կը ծանրաբեռնի զործով, — իսկ սրտ մէջ է կայանում նրա դրութեան հիմնական հարցը դպրոցի շահերի տեսակէտից:

Սակայն, այս վերաբերում է զինաւորապէս մայրաքաղաքներն ուսուցիչներին, թէն զաւանդութեան, վերջին ժամանակ կենսի աճող թանգութեան մէջ, ուսուցիչները վերցնում են եթէ ոչ դպրոցական, գոնէ մասնաւոր դասեր իրանց վաստակը շատացնելու համար:

Եւր զինաւոր և ամենակարեւոր կէտն է, որ պէտք է ուղղորդել նախ անոնք որոնք ցանկ կ'ապրելու ժամանակ: Բայց մի քանի մասնաւորութիւններ նոյնպէս արժանի են ցուցմունքի: Ծրարութեամբ աւելացումները վերաբերում են միայն արքունական դրամադուլաներին, որոնք բաց են թողնում դպրոցների պահպանութեան համար: Բայց համարեա թող միջնակարգ դպրոցներում ներկայումս գոյութիւն ունեն զուգընթաց դասարաններ, որոնք պահում են դպրոցների մասնաւոր միջոցներով:

Այդ դասարաններում դաստանդող ուսուցիչներին վերաբերմամբ հնարաւոր են երկու երկնադրութիւն, կամ նրանք բոլորովին չեն ստանալ ուսման աւելացում, կամ այս աւելացումն կը տարւի մասնաւոր միջոցների վրայ: Առաջինը կը լինի բոլորովին անարդարացի, որովհետեւ զուգընթաց դասարաններն ուսման կողմից ոչնչով չեն զանազանում կանոնաւորներից: Երկրորդն էլ անիրագործելի է, որովհետեւ դպրոցների մասնաւոր միջոցները չեն դիմանալ նրանց համար նոր գզալի ծախսի:

ԿԵՆՈՐԳ ԹԱԿԱՆՈՐԿ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՆԻ ԼՈՒԻՋԱ

Իրեզդէնի պաշտօնական լրագրում տրւած է Կենոք թագաւորի հրովարտակը հետեւեալ բովանդակութիւնով. —

«Եւ ազգին: Երկարատեւ և ծանր հիւանդութիւնից յետոյ պարտաւորեալով դէպի հորաւ գրեալ, ես մեկնելուցս ստալ պարտք եմ համարում ամբողջ սրտով շնորհակալութիւնս յայտնել

նրանց բոլորին, որոնք յայտնեցին ինձ իրանց կարեկցութիւնը իմ և իմ ընտանիքի դէմ ինչ կամ զժախտութեան առթիւ: Միևնոյն ժամանակ ես յուսով եմ, որ հասարակութեան բոլոր խաւերը ընդգրկող ազմուկը և զգրութեան, անցնալ ձմեռան միջոցին պատահած ցտալի դէպքերի պատճառով, վերջապէս տեղի կը տան հանգստութեան և նախկին վստահութեան: Միք հաւատայ նրանց, որոնք սնդում են, որ պէս թէ մեզ հանդէպած դժբախտութիւնների ետեւ թագաւոր եմ միայն ստեղծիւն և կեդիք, հաւատացէք միայն ձեր թագաւորի խօսքերին, որ այդ երկարատեւ ցաւովի դէպքի տակ տեղի ունի միայն արդէն վաղուց և ցած ընկած կնոջ անզուսպ կիրքը:»

Այս հրովարտակն ամբողջ Կենոքի իշխանութեան չափազանց ծանր տպաւորութիւնն գործեց: Սաքսոնական մասնաւոր սրտն հայտնաւ լուռութիւնով պատասխանեց, իսկ Բելլինի լրագրներն աւուժեցին, թէ նա Սաքսոնական թագաւորի կարգաւորութեան մէջ, որ աւանց աչն էլ չափազանց անհաւանքի է դէպի իր թագաւորը, բոլորովին հակառակ զգացմունքներ կարծեցանք, փոխանակ թագաւորի նրանից սպասածներին:

Միևնոյն օրը հեռագրում են, թէ իշխանուհի Լուիզան, Գէսթը թագաւորի հրովարտակը կարգաւորեց յետոյ, ինքնասպանութեան փորձ գործեց, բայց վրայ հակող մօր ձեռքով իր ժամանակին ազատեցաւ:

Սկանդալ գեղարուեստական աւիարհում

Հոյակապ մի սկանդալ է բարձրանում Պարիզի գեղարուեստական չրջանում: Պարզեւն է արդէն, որ Լուիզին, այդ Փրանսիայի պարծանքի վայրում, պահում են շատ կեղծած պատկերներ, որոնք գնաւ են անգլիկ զենքով, որպէս գեղարուեստի իսկական օրինակներ: Ահա իսկական եղբւրեւները:

Հանգուցեալ նկարիչ Անրի Պիլի որդոց խնամակար, տեղեկանալով, որ փառաւոր են նա ինչ անուանով տարաբար կեղծ պատկերներ, սկսեց: Մի ժամանակ գեղարուեստագէտ Գոսթոն

յայտնեց գաղափարական իշխանութեանը, թէ Մոնմարտում կայ կեղծ գեղանք, գործերն են և այլն նկարներ կեղծող գործարան: Տեղի ունեցան մի քանի հետախուզութիւններ ի միջի այլոց երիտասարդ արձանակերտ Էլիէի բնակարանում, որը զարմանալի գործեր պատմեց:

Էլիէին պատմում է, թէ Սաիտա-Ֆերէս երեկի խոյրը Լուիզում, որը իբրեւ թէ դուռնաւ է եղիւստում և զննել են Լուիզում 400,000 Ֆրանկի, իսկապէս պատրաստած է Պարիզում և նրան պատրաստելու գործում նա մասնակից է եղել, զաջից նրա կաղապարը շինելով: Այդ գործը պատկերել էր մի արդէն մեռած պարոն, որի անունը Էլիէին դեռ չէ տել: Գործը են տանում, որ Լուիզի ձախցիների ժողովածի մէջ և Գորնաւալի մոգէօնում կեղծիքի կողմից ամեն ինչ կարգին չէ:

«Matin» լրագրերը լսել է, որ գտել են եգիպտական մուսլիմների գործարանի հետքը: Այդ գործարանը, որ մուսլիմներ է պատրաստում զանազան հիւանդանոցներից հարած գեղանքներից, վաճառում է մուսլիմները զանազան գաւառական մագէօններին:

Տիրացուական խնդիր

Տիրացուական խնդիրը նոր չէ: Այդ խնդրի սկիզբը պէտք է որոնել հէնց այն ժամանակներում, երբ մեծ կարիք և անհրաժեշտ պահանջ զգացւեց բարեօրէն քահանայական գաւառագրեր, որոնք ունեւն նշանակելով ազատել նրանց մուշաքիկ չարչիական կենսը վարելուց և թոյլ տալ այնպիսի անձանց մօտենալու քահանայական վէճ և միանշաճայն գեղարուեստ պաշտօնին, որոնք ունին կրթական որոշ ցէնը և իրանց մտաւոր ու բարոյական կողմերով բարձր են կանգնած հասարակութեան մէջ: Բայց գեղարուեստը այդ բարի ցանկութիւնները թէ ժողովրդի և թէ հոգեօրականութեան կողմից ճշայն բարբառոյ յանապատիւ: մնացին և կարճ ժամանակից յետոյ ի սրտէ ցանկացած արժանաւոր

քահանաների տեղ այդ սուրբ ասպարէզը լցւեցին այնպիսի անարժան անձնաւորութիւններով, որոնք թէ տխուր անցեալ ունեն, թէ զուրկ, ևն նոյնիսկ տարրական կրթութիւնից և մարդկային լաւ բարեմասնութիւններից:

Իիֆիլի քահանայական աշտի կենսըն իր ողորմելի և տխուր վիճակով ամեն բան իր վառ դոյներով մեր սուաջն է բերում: Ահա մի այդպիսի գաւառագր, որ դեռ ինքը վերանորոգութեան կարօտութիւն ունի և գուրկ է տարրական հասկացողութիւնից և չունի քրիստոնէի կենսը, միթէ նրանից կարելի է պահանջել, որ լուրջ ուղղորդութիւն դարձնի տիրացուական հարցի վրայ և գտնի իր համար այնպիսի տիրացուներ, որոնք ունենան որոշ ուսում, կրթութիւն, յաջողակ ձայն, որ նա իր տիրացուին բարեխղճաբար վարձարի, նրա հետ վարելի այնպէս, ինչպէս հարկն է վարել մի բանական օրինակելի մարդու հետ... Մինչև որ քահանայական հարցը կանոնաւոր չըլուծւի և յաջող վախճան չըստանայ, տիրացուական խնդիրն երբէք չի կարող իր կանոնաւոր և ցանկալի ընթացքի մէջ մտնել:

Մեր այժմեան քահանան (խօսքս մի քանի բացառութիւնների մասին չէ) երբէք չի ցանկանայ, որ իր տիրացուն կըրթւած, հասկացող մարդ լինի. կրթւած տիրացուն նրան ձեռնառու չի. («Բիթը բարձր է պահում, հսկարտ է, տէքստիլի հետ քէլէլս չի ուտում...»): Նա չի կարող փոքր ի շատէ հասկացող տիրացուի հետ այնպէս վարել, խօսել, որ կըլսուի և կը վարելի ազգու և միանգամայն անուսի հետ: Պարզ սասած, հայ քահանան տիրացու որոնելիս երբէք ի նկատի չունի Աստուծոյ տաճար սուրբ եկեղեցին և ժողովրդի հոգեկան ու բարոյական բաւականութիւնները: Քահանան տիրացու որոնելիս միմիայն և միմիայն իր անձնա-

դարձնում Խուանա Փրագոգայի վրայ, որը դեռ անձնատուր իր վշտին, չարունակում էր մնալ Բօզալիա Մօնտեղիանօի տանը. նա փոքր ինչ միւլթարում էր միայն տեսնելով իր չուրջը իրանց որդացող երեխաներին, որոնք դեռ շատ փոքր էին իրանց որդացող թշաւութեան ամբողջ մեծութիւնը հասկանալու համար: Պատան դեռ ոչ մի անգամ էլ չէր տեսել նրան, բայց նա հրամայել էր իր դայեակին հոգ տանել նրա վրայ և նայել, որ նա ոչ մի բանի պակասութիւն չըզգար: Վերջինս հնազանդում էր, բոլորովին զարմանալով նրա արարքի վրայ:

—Ահադ կայ,—ասում էր նրան ջահէլ աղջիկը,— երբ դու կ'մնանաս իմ մտադրութիւնները Խուանա Փրագոգայի վերաբերմամբ, այն ժամանակ դու կ'ընկերս ինձ նրա հետ լաւ վարելուս համար:

—Ես ուղարկութեամբ կը կատարեմ քո բոլոր հրամանները. ամենից առաջ ես համոզւած եմ, որ դու գործում ես Սուլանիոյ փառքի և մեծութեան համար:

—Օ՛, այո՛, —պատասխանեց Պատան:

Արդէն տասներեկու օր էր անցել, որ Էնրիկօ Տօրիլիսօսը դուրս էր դնացել Բուգոտայից, և Սան-Ֆերնանդօի մէջ եղած տարածութիւնը հարկաւոր կ'իջմետրների էր հասնում, և ճանապարհը անվտանգ չէր, բայց արդէն մի քանի սուրհանդակներ ամեն օր քաղաք էին գալիս և բերում էին բազմաթիւ հեռագրերնէր զօրքերի ընդհանուր հրամանատարին և երբեմն էլ նամակներ մասնաւոր մարդկանց: Գնդապետ Վելեյը և հազարապետ Բենտուլէան երեք անգամ նամակներ էին գրել Պատան Ջայլքարիտային իրանց յարգանքը նրան յայտնելու և իրանց բարեկամութիւնն ու նախկին անձնութիւնը հաստատելու համար:

—Դու տեսնում ես, իմ թանկագին սրբեակ,—ասում էր դայեակը,—քո բարեկամները քեզ չեն մոռնում:

—Նրանք ինձ ձանձրացնում են,—պատասխանում էր Պատան ցրելուցան մտքով:

Նա չէր կարողանում ոչ զանգաւել, ոչ հարց ու փորձ անել. իր սէրը նա թագնում էր իր սրտի վաղտնի

խորշերում, պահպանելով նրան ամեն տեսակ հետաքրքրութիւնից և ամեն շփոթ անհամեմատութիւնից անգամ, ինչպէս այն ծաղիկները, որ հին ժամանակները նորապսակները հաւաքում էին տապանակի մէջ, կողմնակի մարդկանց հայեացքներից թագնելու համար և միայն իրանք էին հոտոտում նրանց վերջին անոյշ հոտը: Սիրած մարդից բոժանելը նրան այնպիսի խիտ տանջանքներ էր պատճառում, այնպիսի սոսկալի վտանգների երկիւղ ազդում, որից ամենամոլոր ընտելութեան մարդու կամքն անգամ կարող էր խորտակւել: Ինչո՞ւ էին ինչի չէ գրում... Վերաւարած չէ նա, կենդանի է արդեօք... Դեռ մի ճակատամարտ անգամ չէր եղել. ամեն օր եկող սուրհանդակները յայտնում էին, որ սարսափած թշնամին փախել է մինչև Միտա գետի վտանգները, որտեղ և թագնել է, չըհամարձակելով կռիւի դուրս գալ:

Մի կիրակի առաւօտ Պատան, իր խորին տխրութեան մէջ ընկղմած, վերադառնում էր եկեղեցուց Բօզալիա Մօնտեղիանօի ուղեկցութեամբ: ճանապարհին նրա ուղղորդութիւնը զրաւեց մի ծեր աղքատ, որի տեսքը վկայում էր, որ նա ամենաողորմիկ գրութեան մէջ է գտնուում: Յնկելով ճեղքած պտուին, նա մեկնում էր իր ձեռքն անցորդներին ցածրաձայն աղերսելով. նրա երեսը կիսով չափ ծածկւած էր տելաուս մագերի փնջերով, որոնք թափւում էին նրա նիհար այտերի վրայ: Եւրգեայ գլխարկը ցած էր քաշւած մինչև աչքերը: Սակայն զնազողները նրա աղերսանքի վրայ ուշք չէին դարձնում և անտարբեր անցնում էին առանց մի որեւէ ողորմութիւն տալու:

Երբ Պատան Ջայլքարիտան մօտեցաւ նրան, ծերունին արագ բարձրացրեց իր գլուխը և նրա ծերութիւնից ու վշտից համարեա հանգած աչքերն երիտաւարական շողով փայլեցին:

—Օրիորդ, շնորհեցէք մի բան...—ասաց նա աղիողորմ ձայնով:

Մանկամարդ աղջիկը մի զբաւ տեց թշաւին: Վերջինս իր փաթեթներով ծածկւած մանրեղ զաղի դիպաւ

դէպի իրան մեկնած սպիտակ ձեռքին և ասաց փոքր ինչ ցած ձայնով:

—Շնորհակալ եմ, Աստուծամօր անունով և հայրենիքի... Մի թեթեւ կարմրութիւն պատեց Պատանի դէմքին: Նա խոջոյն մատը չըթռնէր իր տարաւ, զբաղելով սպաւորելով աղքատին լուկ և դարձաւ դայեակին:

—Բօզալիա, այս թշաւն օգնութեան կարօտ է... Եթէ ոչ որ չըլուծայ նրան, նա քաղցից կարող է մեռնել... Բրիտանականները չըպէտք է թոյլ տան մինչև այդտեղ... Երբ որ նա բաղիս մեր դուռը, ներս բեր նրան իմ տունը: Մինք կըհոգանք նրա կարիքը և կըփրկենք նրան:

—Չստիպեմ մեզ սպասել քեզ, —աւելացրեց Բօզալիա Մօնտեղիանօն, դաւնալով դէպի ծերունին.— Բազօտայում ամեն մարդ կարող է ցոյց տալ ձեզ իմ տիրուհու տունը:

—Ես ճանաչում եմ,—պատասխանեց աղքատը.— այդ տունը հռչակւած է իր հիւրասիրութեամբ դէպի աղքատները... մի ժամից յետոյ ես ձեզ մօտ կ'ըլլեմ:

Դրանից յետոյ երկու կանայք շարունակեցին իրանց ճանապարհը, իսկ աղքատ ծերունին կրկին սկսեց սղարմութիւն խնդրել անցորդներից, կանչելով արքայութեան բոլոր սրբերին և Աստուծամօրը, որը յարկւած էր սպանիական Ամերիկայում. բայց Աստուծամօր և Հայրենիքի անունը էլ երբէք դուրս չըթաւ նրա չըրթունքներից:

—Ինչպէս անարդար կերպով ամենքն էլ քեզ կ'ողորմու ու շար են համարում,—ասաց Բօզալիա Մօնտեղիանօն, հաշտելով այն դուռները, որ Պատան ամեն տարի ներսում էր աղքատների օգտին.— Ես սակայն քեզնից աւելի բարեգործ եմ առատաձեռն քիչ կըլսուի:

—Ի՛հէհ,—պատասխանեց Պատան ձեռքի արագ շարժւածքով,—ինձ յետոյ կըգնահատեն:

—Սակայն ես ուզում եմ քեզ մի նկատողութիւն անել:

—Ի՛նչպիսի:

Սա...
զոր...
նալ...
զանա...
իր տա...
—ամ...
սակա...
ու...
րի ժա...
զանա...
մար...
այլա...
սի իր...
գրաւ...
Ահա...
յայտն...
ժանա...
է ան...
որդե...
բարե...
բայց...
աղա...
սիրու...
սրան...
նակա...
ւած...
բար...
չորս...
պէտք...
ոչ...
գործ...
Մե...
բաց...
սերա...
քահա...
Սոյն...
ստակ...
բիայի...
սուր...
դեց...
կար...
Սիր...
դր...
վին...
թեա...
չափ...
ներ...
նրան...
իմ...
նրան...
կում...
դէպ...
թիւն...
հայր...
ի թ...
տու...
ուզ...
ժող...
ցրեց...
բուն...
կա...
լու...
մէկ...
պէս...
չէ...
ես...
նեմ...
կը...
նակ...

ձան չափ ի նկատի ունի. նա ամեն ջանք գործ է դնում այնպիսի տիրացու ունենալ, որ եկեղեցու ժամբարաններին և զանազան օրինակատարութիւնից յետոյ իր տանն էլ ծառայի պաշտօն կատարի. — ամեն օր իր հետ շուկայ գնայ կենսական մթերքներ գնելու և տուն տանելու, կառքէ ձին ջրելու տանի, հրաւերներ ժամանակ լսելիս սլաշտօն կատարի, զանազան լրտեսութիւններ անի, իր համար նոր ծխեր որսայ... և վերջապէս իր այլևայլ տղեղ բարեմասնութիւններով ձեռք տի իր տէր հօրը դուր գալ, նրա սիրտը զրաւել և աչքը իր վրայ քաղցր պահել:

Ահա ձեզ պարզ սպառնաց. Քիֆիսի յայտնի եկեղեցիներից մէկում կայ մի արժանաւոր սարկաւագ, որ տիրացութիւն է անում. աւարտել է Ս. Էջմիածնի Գեորգեան ճեմարանը, ունի յաջող ձայն, բարեբաղք վարք, քաղցր բնավորութիւն. բայց գնացէք, տեսէք այդ խեղճ սարկաւագն ի՞նչ վիճակ ունի: Քահանաները չեն սիրում, հետը չատ վատ են վարում և սրանից երկու ամիս առաջ ոչ մի օրինակատարութեան չէին տանում. իսկ որոշւած ամսական տասն թուրի ուժերէն էլ բարի երեցիկներ բարեհաճում է երեք չորս ամիս յետոյ տալ: Իսկ թէ ի՞նչով պէտք է ապրի նրա գերդաստանը, այդ ոչ քահանաների և ոչ էլ երեցիկների գործն է:

Մեր կարծիքով քահանայական և տիրացուական խնդիրները միմեանց հետ սերտ կապ ունեն. տիրացուական խնդիրը քահանայականի նախադուռն է կազմում: Սոյն խնդիրների կանոնաւորումը ոչ մի սոսկ գործակալ քահանայի, ոչ կոնսիստորիայի և ոչ էլ առաջնորդի գործն է, այլ սուրբ Էջմիածնի գահակալի և հայ եկեղեցաւոր ժողովրդի: Ս. Էջմիածնի գահակալը և նրան սուրբազան բարձր ատենան՝ Սինդոք սկզբունքով չբախտել է թոյլ տան, որ որոշ ուսում չունեցողներն, տղէտներն

ու ապիկարներն իրանց դրամի և կամ զանազան խնամական կապերի գործութեամբ քահանայ ձեռնադրւեն և կամ տիրացուական պաշտօնի հրաւիրուեն. իսկ եկեղեցիների երեցիկները, որոնք ժողովրդի ներկայացուցիչն են և եկեղեցիների բարեգործութեանց ու կանոնաւորութեանց վրայ անմիջական հսկող, պէտք է լաւ ճանաչեն իրանց և ամեն կերպ ձգտեն եկեղեցու արդիւններն աւելացնել, նրա արժանաւոր չափերին բարեխղճաբար վարձատրել և այդ սուրբ տաճարի դռները միանգամայն փակել այն քեռու մարդկանց առաջ, որոնք ոչ մի բարեմասնութիւն չ'ունենալով հանդերձ ձգտում են իրանց գոյութիւնը պահպանելու համար առաջ տիրացու դառնալ և վերջն էլ կամայ կամաց աններելի միջոցներով քահանայ ձեռնադրուել, խեղճ ժողովրդի գլխին պատիժ լինել և ամեն կողմ գայթակղութեան սերմեր ստնել:

Ակ.

Գ ա ղ ր ո յ ա կ ա ճ

Բարձրագոյն հրամայւած է սեմինարիաներին կից հայկական, վրացական և ռուսական տարրական ուսումնարանները փակել և նրանց փոխարէն բանալ առաւել երկդասեան դպրոցներ:

—Ախալցխայի ս. Փրկիչ եկեղեցու կալւածների գործի բնութիւնը ժողովրդ. լուս. միեմատի խնդրանք թիֆ. դատաստանական պալատը յետաձգեց, մինչև այդ միեմատութեան կողմից յատուկ պաշտպան ժամանէ թիֆլիս:

—Կովկ. գերդաստ. ընկ. բանակցում է Կովկասում բանալու դպրատնական բարձրագոյն դպրոց: Այս միջնորդութեան մասնակցում է և քաղաքը, ջանալով պօլիտեխնիկումի հարցը նորից բարձրացնելու:

Հ Ե Ն Ր Ի Խ Ի Բ Ս Է Ն

Հայերիս էլ անծանօթ չէ Իւսէնը, որ այժմ հիւանդ է և վայր է դրել իր բեղմնաւոր հօրը դրիշը: Հենրիխ Իւսէնի 75 տարին օրերս լրացաւ. իր երկրից շատ դուրս կատարեց նրա ծննդեան 75 ամակի առթով հանդէսներ: Ամեն կողմից ողջոյն և յարգանք տւին նշանաւոր մատենագիրն: Նօրեկիայի թագաւորը հետեւալ հեռագիրն ուղարկեց Իւսէնին. «Բոլոր սրտից շնորհաւորում եմ ծննդեան 75 ամակը, ևս առեւի շնորհաւորում եմ հայրենիքի փառքի և պատւի համար այնքան բեղմնաւոր քո կեանքը: Աստուծ քեզ թող պարգևէ առողջութիւն և ոյժ շարունակելու քո վեհ աշխատանքը: Այդ՝ բոլոր սրտից ցանկանում է քեզ քո բարեկամակարը: Մերոնազարդ մատենագիրն այլևս տանից անդուր է դուրս գալու, նա հաղիւ հազ է ձեռնաւորայտի և սպասաւորների օգնութեամբ մի քանի քայլ անում սենեակում: Ոչ որի չեն թողնում նրա մօտ, այցելում են ընտանիքի անդամները և մի երկու հոգի մօտ բարեկամներից:

Մ ա ռ ս է լ Պ ր է վ օ

Հռչակաւոր Ֆրանսիացի մատենագիր Մարսէլ Պրէվօն օրերս ապաւեց մի մեծ փորձանքից: Էմմա Թուրէ անունով մի կին նրա չրայ տարճանակ արձակեց: Մ. Պրէվօն դալիս էր գրականագէտների ժողովը, երբ նրա կողքը կանգնեց կանգնեց այնտեղ և մի ուրիշ կառք, որի միջից դուրս եկաւ մի կին և երկու անգամ արձակեց տարճանակը Մարսէլ Պրէվօնի: Պրէվօն Վերջինս բունց կնոջ ձեռքը, իւր լուսաւոր խելք նրանից տարճանակ ձ. Էմմա Թուրէ իր այդ յանցանքը

վրէժխնդրութեամբ է պատճառարանում: Նրա անկող, անւանի մատենագիրն իրան խաբել է, կողքի է նրա սիրտը, մեղքի մէջ գցել և ապա թողել և ուրիշ աղջեկայ հետ ամուսնացել:

Մ. Պրէվօն դատ չըսկսեց Էմմա Թուրէի դէմ և նրա թախանձանքով ոստիկանութիւնն այս մասին արձանագրութիւն չըկազմեց:

Մ Մ Ն Ս Ց Ո Ւ Ց Ա Վ

Մարտի 9 ին վախճանեց Կէնսէրքսում բժիշկ Ֆրեդերիկ Վիլհամ Փաբլարը, Կէնսէրքսի համալսարանական զանեցեղ, որ յայտնի է սրպէս «Յիսուս Քրիստոսի կեանքը» վերնագրով գրքի հեղինակ: Նա ծնւել է Հնդկաստանի Բոմբէյ քաղաքում 1831 թ.: Երիտասարդ հասակում բերում է Մեզլիս, որտեղ ստանում է բարձրագոյն կրթութիւն Լօնդօնի և Գէորջթի համալսարաններում: 1857 թ. նա ձեռնադրում է քահանայ, լինելով միաժամանակ ճարտար քարոզիչ, Եսուսաւորանութեան ուսուցչ սպիտ, բեղմնաւոր գրող և երանգուն անգամ բազմաթիւ բարեգործական և կրթական ընկերութիւնների:

Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Վեհափառ կաթողիկոսը հինգշաբթի, մարտի 29 ին, երեկոյան գնացքով բարեհաճեց մեկնել ս. Էջմիածին: Ունի ընկերացեալ առաջ Նորին Սոսկիւնը չնորհ էր էր արիւ պ. Ա. Մանթաշեանին նրա տան ընտանեկան չըմանում թէյ խմելու: Այս ժամանակ Նորին Վեհափառութեան բախտ ունեցաւ պ. Ա. Մանթաշեան զեկուցանել, որ ս. Էջմիածնի 1600-ամակի առթով ուխտել է հարեւրհիսուն հազար բ. գնել Վեհափառ Հայրապետի տրամադրութեան ներքոյ. իման ս. Տաճարի շինութիւնը վերանորոգելու համար:

—Առաջիկայ աշնանը, սեպտեմբերի վեր-

—Գու տալիս ևս չափազանց շտապով և բոլորովին չես որոշում, թէ ով է զիմում քո առատաձեռնութեանը... Ես նկատել եմ, որ դու անկախներին էլ նոյնչափ շատ և սիրով ես օգնում, ինչպէս և արքայականներին:

—Չատ կարելի է... Կարող եմ ևս տեղեկանալ նրանց համոզմունքների մասին, սրտը դիմում են իմ օգնութեանը, մանաւանդ այն ժամանակ, երբ նրանց տանջում է վիշտը և ճնշում սովը...

—Ինչո՞ւ չէ... Երկրագործն ուղարկութեամբ ջուկում է որոմները լաւ հասկերից:

Գայեակի խիստ բարեպաշտութիւնն ու վատ սէրը դէպի թագաւորը թոյլ չէին տալիս ոչ մի զանցառութիւն յայտնի կանոններից: Նա համոզւած էր, որ օգնել հայրենասէրին, որը միեւնոյն է թէ եկեղեցու և արքայի թշնամուն, նշանակում է յաւիտեական դատապարտութեան նկատմամբ: Ինչպէս մոլեռանդ կաթողիկ, նա ուզում էր իր գեղահաս տիրուհուն տղատ պահել զբոխի տանջանքներից:

—Ի՞նչ հիման վրայ ես դու յանդիմանում ինձ, —հարցրեց Պաօլան:

—Այն հիման վրայ, որ դու հրաւիրեցիր այդ ծերունուն քո տունը: Նրա արտաքին տեսքը մի տեսակ կախածելի է և հայեացքը շատ անդամ վառւում է աստութեան կրակով: Դա յեղափոխութեան կուսակիցներից մէկն է:

—Հանգստացիր, Բոզալի... Այդ աղքատը, ինչպէս որ ինքն էլ արդէն սասց, այս առաջին անգամը չէ, որ զիմում է իմ օգնութեանը: Նրա հետ խօսելով ևս համազեցի, որ նա «մերոնցից» մէկն է:

—Համոզւած ես այդ բանում:

—Այո:

—Եթէ այդպէս է, համեցէք... Ես նրան կընդունեմ ինչպէս մի ցանկալի հմուտ:

—Երբ որ նա կըկտանայ, բեր նրան իմ սենեակը: Ես ուզում եմ դարձեալ խօսել նրա հետ և վերջնականապէս համոզել, որ խաբեւայ չէ:

—Չատ լաւ, Պաօլա... Վա՛ր չէ զգոյշ լինել այսպիսի զանազան անկարգութիւնների և խռովութիւնների ժամանակ:

Աղքատը երկար սպասել չըսեց իրան: Երբ նա եկաւ Պաօլայի մօտ, հէնց Բոզալի Մօնտիլիանօն հրաւիրեց նրան սեղանատուն: Երկու նեղրուհիք այնպիսի ճաշ բերին նրան, որին կընտրածէր մինչև անգամ «Théleme» միարանութեան վարդապետը, —այնքան նա ճօխ և համեղ էր: Սակայն խեղճ հաղիւ թէ մօտեցաւ իրան մատուցւած կերակուրներին. նա անգաղար հեկեկում էր: Նա բացատրեց, որ արդէն վաղուց տանջւում է ներքին խիստ հիւանդութիւնից և սպասում մահւան, ինչպէս փրկութեան: Յիշուի, նա այնքան թոյլ և մաշած էր երեսմ, զարմանալի էր, թէ ինչպէս էր կարողանում քայլել և պատասխանել իրան տաւժ հարցերին:

Գայեակի հետաքրքրութեանը հաճութեամբ բաւականութիւն տալով, նա յայտնեց, որ իր անունն է Պեդրօ Գլիխիանօ, որ առաջ ինքը բնակւում էր Կաթալունիայում, որտեղ ունէր մի «hacienda», որը կողովարանեցին խռովարարները: Այն օրից նա շարունակ այս ու այն կողմ է թափառում, վարելով թշուառ կեանք, որը նա մի կերպ քաշ է տալիս զուրիս առաջ ողորմութիւն խնդրելով:

Շնտ միտնելին ճշմարիտ ասաց, —մտածում էր Բոզալի Մօնտիլիանօն, —այս մարդը թշնամի չէ Սպանիային: Նա առում է յեղափոխականներին, որոնցից այդպէս խիստ տանջանք է կրել... Փառք Ամենաբարձրաւորին. այսօրայ մեր ողորմութիւնը սխալ չէր եղել:

Գայեակը, կատարելով Պաօլա Ջայլարիտայի ցանկութիւնը, տարաւ Պեդրօ Գլիխիանօն մեծ և կիսով չափ մաթ դարձնելից մէկը, որը կողմնալի բնակիչների համար ամառայ շոգերին ինչպէս ապաստարան էր ծառայում: Համարեա միեւնոյն ժամանակ էլ եկաւ նորատի աղջիկը:

—Բերե՛լ էք ինձ մի օրեւ տեղեկութիւն «նրանից», —անհանդերձութեամբ հարցրեց նա:

—Ոչ որ չէ լսում մեզ, —հարցրեց Պեդրօ Գլիխիանօն —Ոչ որ:

Այն ժամանակ աղքատը, որի վրայ դժարութեամբ էր մարդկային պատկեր նկատւում, —այնքան նա զաւառում ու կորացած էր թուում տարիքի և տանջանքների ծանրութեան տակ, —յանկարծ փոխեց: Նա ուղղուեց և հալած ընդհարեց իր գլուխը: Բարձր ուղիղ հասակը, անդամների ամրութիւնն և ընդհանուր տեսքը նրան միջին տարիքի մարդու հասակ էին տալիս. սակայն վիշտը և դժբաղդութիւնը շուտ էին արժաթաշրել նրա գլուխը և կնճիռներով պատել նիհար դէմքը, որն այրւած էր արեգակի ճառագայթներից և անվերջ դաշտավայրերի քամիներից: Նրա բոլոր քայլածքը, շարժածքը և հայեացքը արտայայտում էին եռանդ, վճռականութիւն և ինքնավստահ անվահեղութիւն, որն ակամայ ուղարկութիւն էր գրաւում դէպի նա և յարգանք ներշնչում:

—Դէհ, —չարունակեց Պաօլան, բոլորովին չըզարմանալով իր խօսակցի անսպասելի փոփոխութեան վերայ, —վերջապէս կըպատասխանե՞ք ինձ, Դիէգօ Բամբրեյ, կ'իմանամ ես Նրա մասին մի բան:

—Պաօլա, Պաօլա, դուք այսօր անհամբեր էք դարձել, —պատասխանեց աղքատը, ինքն էլ բոլորովին առանց զարմանալու լսելով, որ իրան Պեդրօ Գլիխիանօն փոխաբերէ, անհամբեր են Դիէգօ Բամբրեյից:

—Սպասել, — դա երկարատեւ ու ծանր տանջանք է... Դրանից կարելի է մեռնել, —պատասխանեց մանկահասակ աղջիկը:

—Հանգստացէք, —պատասխանեց ծերունին, հոսնելով իր վերաբերի ծաղրելու թաղցրած մի նամակ և տալով Պաօլա Ջայլարիտային:

Վերջինս առաւ թուղթը, մօտեցրեց իր չըթուղթներին և խելոյն կարգաց, բոլորովին կարմրելով ուրախութիւնից:

Դա մի նամակ էր Էնրիկօ Տօրրիտայի. նամակ, որը թէև բովանդակութեան կողմից աննշան էր, որի մէջ զանազան դատարկ բաներ էին նկարագրւած, որը

Ջեյմս Վ. Բեյկոնը և Վալտեր Բեյկոնը մտադրու-
թիւն ունին կատարել ա. Մեռնի օրհնու-
թիւն և մի քանի ծայրագոյն վարդապետ-
ների ձեռնադրել հայրակալութիւնը:

Անցնալ կիրակի երեկոյան հագիւհազ
կայացաւ Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործ.
ընկ. ընդ. ժողովը բժշկապետ պ. Բ. Նա-
սասարգեանի նախագահութեամբ: Ասում
ենք հազիւ, որովհետեւ եթէ մի անդամով
պակաս լինէր, ժողովը ըստ կանոնադրու-
թեան չէր կայանար: Անտարբերութիւն
գէտի գրականութիւնը, մամուլը, բարե-
գործական հաստատութիւնները, տհա-
յաժմեան հայի բռնած գիրքն ու ուղղու-
թիւնը: Այդ օրը մի շատ կարեւոր խնդիր
էր մտնում. Խուզարկեանի ազգային ընկ.
թողած գումարով հայ որբ մանկահաս-
տակներին ապաստարան հիմնելու բիւ-
ջէն էր կազմում: Բայց ժամանակակից
մարդիկ ցաւ դուռ են, օգնութեան հաս-
նում միայն խօսքերով, Մաքսիմ Գորկու
գրաւորներին տպագրութեան տակ, կրո-
նորդութիւն արտասուք թափելով: Իսկ վիշ-
տըն ու թշուառութիւնը կեանքի մէջ ըն-
թանում են և շատ տառաւ: Ուրբան մեծ
է խեղճութիւնը, սրբան նազ մեք բարե-
գործութիւնը՝ ընդամենը 900 ռ. տարին
սպասում է Թիֆլիսի հայերից անդամակ-
ցական վճար, գիտակցաբար տուրք. իսկ
պարսկադրութիւնը 1400 ռ., գրամագլխի
-% 1600 ռ. այս բոլորից դուրս գալով
անխուսափելի ծախքերը մնում է յօգուտ
չբաւորներին, տնակները 2558 ռ., որ
տալիս է Թիֆլիսի հայը պարելով, գեկա-
ղենտական երեկոյթներ տալով, հրեղէն
շատրաններով զմայլելով և այլն:

Գեներալ մայիսի իշխան Նիկոլայ Բարսե-
ղեան Ունեթեան իր ամուսնու իշխանուհի Մադ-
թալին Պօղոս-Բէյեան Տառնա-Բէյեանի
յիշատակին, նրա մահան տարեկիցի առիթով
հինգ հարիւր ընդունելի է նիքի Թադուհի-Վայսուհի
Մարիա Ֆեօդորովնայի հովանաւորութեան տակ
խուրհանդիսի դպրոցի Թիֆլիսի բաժանմունքին:
— Գովառեան հանրային ջրերը շահագործե-

լու նպատակաւ ակօծեցական մի խոշոր ընկի-
ւորութիւն ղեկիւ էր երկրագործութեան միջնորդու-
թեան, բայց վերջինս մերժել էր, պատճառա-
նալով, որ ինքը՝ միջնորդութիւն է մտադրւ
հանրային ջրերը շահագործելու:

— Ուսանողներին օգնող Գով. ընկ. վար-
չութիւնը յայտարարում է, թէ նրանք, որոնք
կրկամեան իրանց հրատարակութիւնները ար-
ժէքից մաս հանել յօգուտ այդ ընկերութեան,
պէտք է վաղօրօք առնեն այս մասին վարչու-
թեան հանձնարարութիւնը:

— Թիֆլիսում քաղաքային հասցեործարան
բանալու ծրագիր է կազմած. այդ ձեռնարկու-
թեան համար 40,000 ռ. է վերցնելու քաղաքային
մասնաւոր միջոցներից և պիտի այդ պարտքը մի
քանի տարւայ ընթացքում հանգցիլ հասցեա-
նաւորութեան եկամուտից:

— Ռոս. Բր. լրագրի հրատարակչի և խմբա-
գրքի ղեկ գր. Բամի կրեդիտորները կէս միլիոն
դոտ են բանում: Նրանք կամենում են ապացու-
ցանել, որ Ռոս. Բր. յարձակումների շնորհիւ
Բամի հրատարակութիւնները շնորհաւոր:

— Երկու շաբաթից աւել է, որ Թիֆլիսի ջրան-
ցքը ջրի փոխարէն տղմու մի խառնուրդ է մա-
տակարարում քաղաքին և տանց այն էլ ճար-
պետական մակերեսներին, քաղաքի կառավարիչ-
ները փոխանակ շուտափոյթ օգնութեան հաս-
նելու այդ պատուհանին, շտապով ծրագրեր են
կազմում և կրեդիտորներ:

— Մեզ խնդրում են Չարաբաղի հոգեւոր կա-
ռավարութեան ուղարկութիւնը խնդրել Մեհտի-
շէն գիւղի քահանայ և ուսուցիչ Տ. Սամուէլ
Գոսպարեանի վրայ: Հայր ուսուցիչը և նրա տի-
րուհին իբրեւ ուսուցչուհի երախտք ունին այդ
գիւղի վրայ և ծառայել են անձնիքութեամբ:
Եթէ տնային հանգամանքներով նրանք պիտի ընդ-
միշտ հեռանան Մեհտի-շէն գիւղից անտպաւում
և անօգտական, ուստի հոգեւոր, կառավարութեան
պարտքն է ըստ արժանոյնի նիցող հանդիսանալ
իր պաշտօնեանին:

— Վճարած է Սե Ժովեան երկաթուղու հարցը,
որի շինութիւնը ստանձնում է Վրացիական
երկաթուղ. ընկերութիւնը: Նոր գիծն անցնելու
է Նովո-Սիլանի կայարանով գլխի Տուրապե
(Սուխումով), ապա կըմիանայ Երմաւիլի հետ:
Սյս գիծն անցնելու շատ կընպաստէ Սոչու
Սուխումի բարեկարգելուն, եթէ միայն հնարաւոր
լինի վաղօրօք արմատախիլ տնելու մայրաքա-
ղ, որ նոր եկողին իսկոյն կաշու է և հիւանդին
փոխանակ աւելի կազդուրելու, այդ հրաշ- Ե եւ-
կիրը աւելի է նազեցնում:

քս

— Ջրահեղձութիւնից ազատող կենդ. ընկեր.
տեղեկութիւնը 1902 թ. ամբողջ մեր կայսրու-
թեան մէջ եղել է 17,129 կայսրական մարդկանց
ջրի մէջ խեղդելուց ազատելու համար:

— Թոյլատրւած է քաղաքների օգտին վերցնել
տարեկան տուրք աւտօբիլներից 3 ռ. իսկ վե-
րաբերելուց 1 ռ. 50 կ.

— Առանց գարունքի ամառն սկսեց Թիֆլիս-
ում և բաւական շոք է լինում ցերեկները: Թէև
վերջին երկու օրը անձրեւի պատճառով, բաւա-
կան և մեղ օրեր են լինում:

Թ Ղ Թ Ա Կ Յ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Նուխի, 21 մարտի

Յետ ընկած գիւղին հասած, երբեմն
շատ վաճառաւոր Նուխին, նորից վերա-
ծրուում է և սթափուում իր լիտաւրիական
քնից: Շնորհիւ մեր եռանդուն քաղաքա-
գլխի փողոցներ սկսել են կարգի բերել:
Բոլոր տանտէրերին պարտաւորեցրած է ի-
րանց տների առաջ մայթեր չինել: Փոս,
խորդ ու բորդ տեղերը փողոցների լցնում
են և չըլան նախին ճահիճները, տղմով
ծածկւած փողոցները: Վաղաքի ամենալաւ
փողոցը եկեղեցայինն է, որի վրայ հարուս-
տների տները են գտնուում, բայց եկէք,
տեսէք, որ հէնց այդ փողոցն ամենից ա-
ւելի է այժմս ետ մնացել, որովհետեւ հա-
րուստները տրամադիր չեն ինքնակաւ
իրանց տների առաջ մայթեր չինելու:

Նուխին լուսաւորւում է գազով, ընդ-
ամեն 10 լապտեր:

Գրադարան-ընթերցարան յաճախողները
շատ ներութիւն են կրում, թէ ամառը և
թէ ձմեռը այստեղ այցելելիս, որովհետեւ
հէնց այն փողոցը, ուր գտնուում է գրա-
դարանը— ընթերցարանը ամառը կէս արշին
բարձրութիւնով կանգնած է փռի, իսկ
տարւայ միւս կողմակներին տղմ:

Ե. Ս.—Եց.

Նամակ խմբագրութեան

21 Մարտի Ս. Պետերբուրգ

«Յ. Կ. Միջազգային յիշատակին նուրած գե-
ղարեւոտական արժան» թէև լոյս է տեսել,
բայց միանգամից բոլոր բաժանորդներին և պա-
հանդիսներին զոհացումն տալու հնար չունենք:
Ուստի խնդրում ենք մեր յարգելի բաժանորդնե-
րին և մասնաւոր պահանջողներին, ներողամիտ
լինել, եթէ փոքր ինչ ուշանում է, հաւաստի լի-
նելով, որ հեազմեալ բոլորը կըստանան իրանց
արժանները:

Ի դիմաց խմբ.

Խմբագր. Պ. Օբոլյան

Ս Ո Ր Հ Ա Ն Դ Ա Վ

Պապու Տ. Ա. եթէ մի սկսած նիւթի տպա-
գրութիւնը չէ շարունակում, այդպէս շատ
քիչ է պատճառ լինում թերեւ խմբագրու-
թիւնը: Բացառութիւնը ձեր հարցերի մէջ
միայն «Շուշի» իրտեւ ստույգապահական
կայարան» յօդածն է, որի տպագրութիւնն
ընդհատւել է այն պատճառով, որ դեռ չենք
ստացել այդ յօդածին տնտեսաւոր օգրե-
ւոյթական մի քանի տեղեկութիւններ: Մեզ
խոստացած էր այդ տեղեկութիւնը, բայց
կանաչ սեղանը ձուլւայ ժողովարանում ա-
ւելի շատ հրապոյններ ունի, քան չոր ու
ցամաք թաւանները լրաց ժամանակ կորց-
նելը: Ծամենայն գէտ, ոչ հայ, ձուլւում զին-
ւորական բժիշկ պ. Չուշիկի մեկ հասցրել է
բաւական տեղեկութիւններ, որոնք այստեղի
օրսերաւորութիւնը ստույգապահ յետոյ, կը-
շարունակենք այդ ընդհատած յօդածի
տպագրութիւնը:

Աստուրա. Յ. Թ. Այդտեղի պոստատից
ուղարկւած պաշտօնական գրութիւնը ուղար-
կում ենք ձեզ. տեսնումէք, որ ոչ մենք և
ոչ այստեղի պոստատուներ չենք մեղաւոր
ձեռք ձեռք ուշ հասցնելու համար:

Ս. Էշմիաճին. Գ. Ա. Ուղարկեցէք, կարգաւոր
եթէ յարմար լինի կըտպագրենք:

սակայն այնքան հրապուրել է սիրող անձի համար և
նրա սրտի հետ ամենապիւճաւորս դարձածքներից ա-
ւելի լաւ է խօսում:

— Ընդհանրաւ կամ, Դիւլգո, շնորհակալ,—ասաց
Պաօլան, թաղցնելով նամակն իր հանդերձի մէջ:—
Դուք բերեցիք ինձ միայնակութիւն, որը կ'ամբիցնի իմ
յոյսը... Ինչով կարող եմ շնորհակալ լինել ձեզանից,
ձեր շարժարանքի և անձնաւորութեան համար:

— Զարուհակեցէք ծառայել մեր սուրբ գործին
այնպէս, ինչպէս մինչև այժմ ծառայել էք,—պատաս-
խանցեց Ժեյմսը:— Գուցէ դուք ինձ շափաղանց պա-
հանջող ու եսական կըզմանէք, բայց իմ հասակում
սպասելու արդէն քիչ ժամանակ է մնացել: Ապագան
բոլորովին անորոշ է... Յաւանական քնով ննջուաց
տառաւ, ես կուզէի աղաւթ, ընդմիշտ վերկած տեսնել իմ
հայրենիքը, նրան տանջող անխորա դահլճների ձեռքից,
որովհետեւ նրանց լծի տակ նա հիմում է:

— Այդ միջնային է ցանկանում և էնրիկոն,—պա-
տասխանեց Պաօլան մտքերի զուգադիպութեամբ յի-
շելով սիրած մարդու անունը:

— Էնրիկո Տօրրիստը վեհանձն հողի և աղիւ
սիրտ ունի,—պատասխանեց Դիւլգո Բամիլեցը,—և ես
իմ որդու պէս սիրում եմ նրան... Դէպի նա տառած
իմ սիրտը մի մասը. Պաօլա, ես դարձրի գէտի ձեռք, ո-
րովհետեւ դուք արժանի էք նրան: Եւ հաւատացէք,
որ ես չեմ միայն, որ գնահատում եմ ձեր տպագրական
ծառայութիւնները... Եթէ երբեմն հանրապետութեան
զօրքերը յաղթութիւն են տանում, եթէ մեր ղեկաւորնե-
րին յաջողում էր վրայ հասնել և ջարդել թշնամիներին,
այդ բոլոր յաջողութիւնների համար մենք ձեզ երբ-
պարտական,—յաջողութիւնների, որոնք հայրենիքի ա-
զատութիւնը և Սպանիայի պարտութիւնն էին նախա-
պատրաստում: Թէև Բոլիւարն անձամբ չէ ճանաչում
ձեզ, սակայն ձեր մասին նա միայն հիացմունքով ու
յարգանքով է խօսում: Երկրի անկախութեան համար
կուղ անպատասխանը մեծ արանքով ու անխառնութեամբ
են յիշում ձեր անունը: Այնպէս մեծահոգութեամբ ի-

րանց կեանքը զոհող այդ բոլոր քաջերի համար, դուք
մի անտեսանելի, զօրաւոր հովանաւորող էք, որ միշտ
կըլնէք ամենքի խնդիրները: Նրանք հաւատում են ձեզ
այնպէս, ինչպէս քրիստոնեաները հաւատում են Ամենա-
սուրբ Կուսին, և անտանում են ձեզ իրանց «պաշտպան»:

— Զատ յանցաւոր բան է ինձ այդպիսի կոչելը,—
ախուր ժպտով պատասխանեց մանկահասակ տղիկը:

— Կուսիցիւր և տանջողների համար միթէ հո-
վանաւորող չէ նա, որին նրանք կարող են ապաւինել
և նրա վրայ իրանց բոլոր յոյսերը դնել... Ուրեմն եղէք
մեր պաշտելի մաղօնան, մեր «պաշտպան», որը տան-
ջողների առաջ պիտի վկայէ մեր գործի սրբութեան
մասին, որը կըքաջաւեր մեզ, եթէ վատութիւնը պատէ
մեր որանքին, որը կ'ողբեր մեզ վճռական կուր օրը:

— Ես կըկատարեմ իմ պարտքը,—ասաց Պաօլան
հանդիսաւոր կերպով:

Դիւլգո Բամիլեցի ուղեց պատասխանել, բայց նը-
րան խանդարեց այդ բոլորին փողոցից հանող բարձր
աղաղակը: Լուում էին ղեկաւորների հաւատար քայլեր,
զինքների շառաշխի, ձիաների սմբակների ձայնը:

(Կը շարունակել)

Լ. Մարկոսեան

ՅԱԿԱՌԱԿԱՆ ՓԵԼԻԻՏԹՅՆ

Նրախառնէտ, Թիֆլիսում «Ճարագ տպող պարոն
խմբագիր:

Էս առիթ Բաբի մեր թատրոնի կոմիտէն որ
կոտր ընկաւ, գերասանների փողը կտրեց. գրանցից
իմ մօտ էր ապրում 2—3 ամիս. հայտ կեաւ, յետոյ բե-
րաւ այս ոտանաւոր կատարեց (ներողութիւն կուպլետը)
տաւ ինձ և ասաց. «Առ քեզ, պ. Պարագիւր, տուր փողի
տեղ տուր, ում որ կուզես մեր կաղէթ տեսողներից
տուր այս կուպլետները, տղան՝ հաշիւ, է՝ փողերդ սա-
ցիր: Տարի՝ այստեղի կաղէթիցներից տուր «Կատալի»».

տպողին, սաաց—տուր ցոյց տուր Աղայովին, նա էլ սաաց.
մեր կաղէթը քու ասած Մարգարէն չէ (լաւ չեմ յիշում
արգան սաաց, եօրպան, թէ իւրգան, թէ երգան, թէ
օրգան): Եւ, սաաց, ուղարկել Թիֆլիզ, ձեր «Մուշակին»
«Նոր-թաւին» կամ «Քաղաքին»: Ուղարկում ձեզ և խըն-
դում եմ, տպեցէք և տողահաշիւի փողը ուղարկեցէք
այս հասցեով.—Բաբու Պարագիւրին. (Հօտաղների հա-
մար Պարագ): Տէլէֆօնիս Ձեռ 71/2:

Կուպլետներ մոռացած ժամանակներէ հաւաք Բաբի
կեանքից ներք Պարագիւրին (Տեղ տեղ էլ ես եմ իմ նկատու-
թիւններս գրում):

Իմ աչիկ լոյս Գրագիւր
Ասօր իլալ ամ բիւլբիւլ: (Նրանի քս սրտիդ):
(Ամենայն տանց վերջումը կըլենել):

Բաբի ցուկն խօսեմք,
Մեր ցուր մին գին թողները,
Իմ աչքի լոյս Պարագիւր,
Ասօր իլալ ամ բիւլբիւլ:

Իմ աչքի և այլն:
(Բան ու գործը կըլենել):

Ուսումովը հարուստ են,
Ուղում ա թողնի չոր տափին
Ասօր աթանց ա մեր դարը,
Տական քաղում ա միւղարն:

Իմ աչքի և այլն:
(Այ կործանվի ձեր դարը, հա):

Խալիս փողով լաւ ուսում
Ինչպիսի ալ գիրած ջիւղում,
Թօքա թէ մեր աղիկ ցուր
Իսկի գլխին ա մանուկ:

(Խոով կենալ ուսումն գլխիդ):
Ինքը եկած Մոսկովան,
Ուսերին ոսկի նշան

Հարսնացու ա պարուր
Միլիոնի աղջկան:

(Այ երեսը պարզ լինի):

ՆՈՐԱՐԱՅԻՆ ՀԵՌԱՐԱՐԵԼԻ ԼՈՒՐԵՐ

Լոնդոն: Եղբարեկ թագաւորը կայսրի է Պարիզ:

Կ. Պոլիս. Կերմանական թագաւորը և պրինց Լյուդ-Վիլհելմ Ժամանակին Իօմա-Բախէ: Սուլթանը նրանց ընդունեց Իլդիդ-Կիօսկում և փոխադարձ այցելութիւն արեց Մէրասիմ-Կիօսկում: Կ. Պոլիս. Ռուսաստանի և Աւստրո-Ունգարիայի Սօֆիայում արած առաջադրութիւններին, որպէսզի աւելի աշխուշ հակոգութիւն նշանակի մակեդոնական կոմիտէաների գործունէութեան վրայ և աւելի զգուշութեամբ պահպանեն սահմանները՝ միացան և միւս մեծ պետութիւնները:

Բելգրադ. Թագաւորը յայտարարեց, թէ ջնջում է 1901 թւի սահմանադրութիւնը, անվաւեր է յայտարարում սենատորների լիազօրութիւնները, պաշտօններից հեռացնում է պետական խորհրդականներին, արձակում է պատգամաւորների ժողովը և ոչնչացնում է շատ օրէնքներ: Բայց մինչև հրովարտակի պատրաստելը հրատարակեց նոր հրովարտակ, որով նորից մտցնում է 1901 թւի սահմանադրութիւնն ամբողջովին:

Կ. Պոլիս. Իտալական դեսպանը Բ. Դրան խորհուրդ տուեց չուտով և եռանդուն կերպով վերականգնել սոլորական կարգը, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենայ իրագործել բոլոր մեծ պետութիւններից հաւանութիւն գտած ըէֆօրմները: Հռոմ ճանապարհորդութեամբ անդիլական

Թագաւորը ցանկանում է արտայայտել իտալական թագաւորին, թագուհուն և Իտալիային համակրութիւն և բարեկամութիւն: Անդլական արքայական զոյգի պաշտօնական այցելութիւնն Իտալիային կըքնէ ի իտալական արքայական զոյգի Լօնդօնն այցելելուց յետոյ:

Կ Պոլիս. Սուլթանի անվճարականութիւնը արժանացինքին գտնուել գործում վտանգաւոր ճարակ է գտնում արտաքին ազդեցութիւններին չնորհիւ: Մինչդեռ ռուսաց և աւստրո-ունգարական դեսպանները խորհուրդ էին տալիս եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել մեծ-բրիտանական դեսպանը խորհուրդ տուեց այլաճանցիկներին հետ հաշտուելու ընթացքին հետեւել:

Պետերբուրգ. Բարձրագոյն հրամայած է՝ ապրիլի 1-ին ֆինլանդական ստատուսեկրետարութեան կից Բարձրագոյն հաստատած կօմիտէտն անընդհատութիւնից մնաւած ֆինլանդական ազգաբնակչութեան օգտին ժողովարարութիւն անելու համար:

Սօֆիա. Բօլգարական կառավարութիւնը թիւրքաց կառավարութեան առաջարկեց հակել սահմանադրութիւնը պահպանելու համար:

Աւստրիա. Ժամի 2-ից սկսեց այլաւել «АДОВОЙ СЫНОВЯ» առևտրական տանտաւութային նաւամատոյցը: Այրեւելյն Խօթը լատ: Ոչնչացաւ մօտ կէս միլիօն պուդ նաւթային ապրանք: Հրդեհը չարունակուում է:

Կ. Պոլիս. Իլդիդ-Կիօսկում հանդիսաւոր

ճաշ կայացաւ ներկայութեամբ սուլթանի, գերմանական դաճաճաւանդի, պրինց Լյուդ-Վիլհելմի, չեխոսլոն, գերմանական դեսպանութեան անդամներին և գերմանական այն օֆիցերներին ու պաշտօնեաներին, որոնք գտնուում են թիւրքերի ծառայութեան մէջ:

Լոնդոն. Պալատի նիստում Գրեյսօն Բօուս հարցի դիմեց Բալթիկին Անատոլիայի կամ Բաղդադի գերմանական երկաթուղու մասին: Բալթիկը գրաւոր պատասխան տուեց, յայտնելով թէ այս ճանապարհը զուտ գերմանական գործ է և պէտք չէ վատ աչքով նայել այս ձեռնարկութեան վրայ, ինչէր բրիտանական կապիտալներին և շահերին տրուէ նայելով արտօնութիւններ, ինչպէս միւսներին:

ՆՈՐԱՐԱՅԻՆ ՀԵՐԱՐԱՐԵԼԻ ԼՈՒՐԵՐ

Խմբագրութեան մէջ ստացել են հետեւի նորագոյն հրատարակութիւնները. — Հայ առաքելներ, լուս գրած աշխատասիրութիւնով Գեորգի Ալալեդեան, հրատար. իր դուրս Թ. Մանիս Եկեղեցեանի, խմբագր. Եզգագր. Հանդիսի. 550 մեծադր. հր. շատ մաքուր տպագրութիւն. գինը 1 ր. 50 կ. 8 կ. Մ. Մարտիրոսեանցի. «Գաղթի-րանի» Հայկական տպագրութիւններ, 128 մեծ. երես. նոյն տպարան:

Մարաշ Եւսեպիոսեան՝ Մի Բանի խօսք իմ րնքերեցողներին, 63 եր. գինը 60 կ. Մոսկա Տա. Փ. Բարխուդաբեանցի. Բժ. Ա. Խաչատուր 1) Обществу. борьба съ туберкулезомъ въ запад. Европѣ и въ Россіи и 2) Какъ оудществитъ издѣю постройки санаторіа. для туберкулез. больн. на Кавказѣ. Տեղեկագիր Բազում հայոց Մարաշի. ընկ. գործունէութեան 1902 թ.:

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝

Տիգրան Նազարեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԵՆՈՐ ՀԻՒՆԴԱՆՈՑ

Բ. Ն Ա Ի Ա Ս Ա Ր Գ Ե Ա Ն Ի

(Վուկիա, Վարոնցովի արձանի հանդէպ) Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

Առաւօտները՝

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վերաբուժութեան, վիճակական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Ձիկովանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և արարդային հ.

Մ. Գ. Աւեսթանց—10—11 ժ. մարմն, վնասեղական և վերաբուժութեան:

Ջ. Դ. Բարաճանց—11—12 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Կ. Դ. Գալիլի—12—1 ժ. տկանի, քթի և կոկորդի հ.

Գ. Ա. Թարխանեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ. երկուշ. չորեք. ուրբաթ:

Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ. երեք. հինգշ. շաբաթ:

Երեկոները՝

Ն. Ն. Ռուսոմբեկով—5—6 ժ. վերաբուժ. և մարմն. հ. (եղեկարարութ.):

Ն. Ս. Լիւքսցի—6—7 ժ. ներարդային (եղեկարարութ.) ներքին և վնասեղական հ.

Կիւն-Բոլիլ Շլեյքմիլ—7—7½ ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

Գ. Ա. Թարխանեանց—7½—8 ժ.

Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վճարը 50 կ. շքուրները ձրի: Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար տւան ձրի:

Օ. Տ. Առվանդաւակի—տանը. ծովափնային և բժշկական մարմնամորդ. գիմը 11—1 ժ.:

Հիւանդանոցի վերահսկումը՝

Բժշկապետ Նաւասարդեան

Բ Ա Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն Ա Ռ Ա Կ

(Անտ. Փայլցուարօի.)

Ներայրական պարտքը, մի աշխատանքային լրտնութիւն, որ հէնց իր մայրենի քաղաքը ապրում են պարտքի և ուրիշ գանազան ներկայացուցիչներ, իր պարտականութիւնը համարեց իր մօտ ճաշի հրաւիրել նրանց: Ամենքն էլ, բացի մանկական պարսից և կրօնականից, մերժեցին նրան: Ձիւնուրական ու լրտնութիւնը այդ օրը հերթակալ էր. քաղաքացիական պարսիցի մօտ ժողով էր նշանակւած թիւրք հարցի մասին:

Ծնողական պարսից պառկած էր անկողնում, իր գտնակները ստացած հարաճանքի պատճառով, իսկ աւուրեցականը ստիպւած էր գտնուում տանը մնալ, որովհետեւ ծառային ուղարկել էր չուրայ: Որդիական պարսիցի ուղարկւած մարդն ամենին չըզտաւ, իսկ կրօնականին բարեկամները խորհուրդ տուեցին խոյս տալ ճաշի սեղանի վրայ քաղաքացիական պարսիցի հետ մտերմական հանդիպումից, և նա լաւ համարեց, առանց որեւէ ներողութեան, ուղղակի չըզտալ:

Նրբ մօտեցաւ ճաշի ժամը, բարի ծերուկ եղբայրական պարսից մօտեցաւ լուսամուտին, յուսալով, որ գոնէ այն երկուսը, որոնք չէին մերժել, կըզային: Սակայն նրանց փոխանակ յայտնեց մի նիհար, դեղնածաղիկ գէպով պատանի, որ հրամայեց յայտնել իր մօտին. «հասարակական պարսից» և երբ նրան բնորոշեցին, յանդիմանեց տանտիրոջը, որ նա մոռացել էր չըբաւիրել նրան: Հիւրասէր ծերուկը ներողութիւն խնդրեց, արդարացիւ իրան այն բանով, որ մինչև այն օր նա երբէք չէր հանդիպել նրան, և խնդրեց նրան պատուել իր ճաշը և պատմել իր կենցաղավարութեան մասին: Հիւրը չըբաւեց կրկնել հրաւերն և սկսեց ազանութեամբ ուտել խմել այն բոլոր բացակայ պարտնների փոխանակ ևս, որոնք գանազան տեսակ պարտքերի ներկայացուցիչներ էին: Մի և նոյն ժամանակ նա բացատրեց տանտիրոջը, որ իր կողմն է վերակազմել աշխարհը՝ միշտ զրգուկով մարդկանց ճառարանութիւններով ու գրելով տներին և ցանկապատերի պատերի վրայ: Անդադար լցնելով իր բաժակը, նա աւելի էր ոգևորւում և վերջ ի վերջոյ աւելացրեց, որ երկրից բացի, լուսինն ու արեւն էլ զգում են նրա կարկը և որ հէնց այդ օրը երեկոյան էլ նրան սպասում են, և նրան անհրաժեշտ է մի քանի տեղ ևս գտնել. բայց այդտեղ նա գործեց սեղանի տակ և մրափեց այնտեղ

մի անգարթ քնով: Ներայրական պարսից ունայն ճիգ էր գործ գնում ուշքի բերել թշուառին, որը քնի միջոց միթմրթում էր տեղապ, պերճախօս ճառեր, և վճուց արդէն ինքը գնալ այն տները, ուր այդ երեկոյ սպասում էին հասարակական պարսից, ու ներողութիւն խնդրել: Այդպիսի անորոշ գրութեան մէջ, չիմանալով ուր գնալ, նա գիմեց առաջին պատահած լրտնութեան, հարցնելով, թէ չըգիտէ՞ նա արդեօք, որտեղ են սպասում այդ երեկոյ պարտն հասարակական պարսիցին: Սա, երեքուրեքով, որ իր վրայ ծիծաղում են. բարկացած պատասխանեց, որ հասարակական պարսիցի բոլոր տեսակներն ումոյղ աշխարհից հաւաքած գըտնում են նրա պայուսակում:

Միւսը, որին դիմեց ծերուկը նոյն հարցով, աւելի քաղցրարարոյ և սրամիտ լինելով, պատասխանեց, որ հասարակական պարսից ամեն տեղ և միշտ սպասում է անհամբեր կերպով: Այդտեղ եղբայրական պարսից — որ խոնարհ և հաւատացող էր — փոքր ինչ մտածեց և վճուց մտնել ամեն տեղ և ամեն ժամանակ: Մտաւ նա և մտնում է ամեն տուն, որը թէ լաւ համբաւ է ունենում, թէ վատ. մտնում է հաւատացեալների և անհաւատների ընտանիքների մէջ, յոյս ունենալով զրտնել քնած ընկերի բնակավայրը. լուսւմ է մարդկային գանազանները, աշխատելով գոհացում տալ ուս կարող է, իսկ միւսների մասին նշանակելով իր յիշատակարանում, նրա համար, որ երբ կըզարթնի հասարակական պարսից, նրան յանձնի այդ բոլորը:

Որտեղ նա մտնում է, ամենքն էլ օգնում են նրան բարի գործերի և այն ուղարկութեան համար, որով նա վերաբերում է գէպի ամենքը հաւատարապէս: Իսկ մի քանի հրէաներ, օրինաւորներից ու պատաւորներից, որոնց նա դիմում է այս խօսքերով. «Այսօր ես եկայ ձեզ մօտ, իսկ հետեւալ անգամին արդէն ինքը, մի ուրիշ կըլինի ձեզ մօտ», դարձեալ ուղղակի պատասխանում են նրան. «Ո՛հ, ո՛չ, վերադարձէ՛ք դարձեալ — դուք, թէ և դուք նման էք քրիստոնէի»: Նա հաւաքում ևս չարունակում է և պէտք է յուսալ, դեռ երկար պիտի շարունակէ իր ճանապարհորդութիւնները, իր թղթապանակը լցրած նկատողութիւններով, անդադար աղօթելով: Տիրոջը, որ այն ընկերը, որն և իսկապէս ուղղեց նրան գէպի այդ բարի գործերի ճանապարհն և որից նա դրա համար սրտանց չնորհակալ է, վերջապէս զարթնի քնից և կըբայրաբար, քրիստոնէական սիրով միանայ իր հետ:

Լեօնիդ

Մեամ խոնարհ ձրանգիւլ:

Աղբիւր-ճարագի գրասանը վաճառում է
են հետեւեալ մեք հրատարակութիւնները.

Ալֆոնս Դոնէ՝ Խոշնդոտ, կատակերգ.	50 կ.
Ա. Լ. Սաֆո-պօլմա	50 »
Աւետարանի ֆրանսոսէ Դիւցազն, Նոր մանկական հին գրոյց, շքեղ պատկերներով	50 »
Երկրամշակութիւն՝ Մեծանիա, վեպիկ փա- ռակագրմ	50 »
Վ. Փափագեանց՝ Հայ-Բոջաների վրասններում եւ Երօնի մտեր	5 »
Ե. Սիսոյեւի՝ Կոլոմբոս և Եմերի- կայի գիտութ	5 »
Երկու՝ Փրիդուին, թարգ. Բաֆֆի	5 »
Համա Վերման՝ Նոր մայրը	5 »
Եմերի՝ Գալիա	10 »
Յ. Ղազարեանց՝ Գիւլէ, մի արկած քերական կիսնքից	15 »
Երտիրո Կամպիոն՝ պարսկական Լիզնիդա	2 կ.
Յիսուս Խաչակիր մեծագիր պատկեր. 3 ր. —	
Միք. Նալբանդան	1 » —
Արտաշէս Նալբ. Թագաւորի մուտքը ի Հոռմ	50 »
Խֆիզնիս (մեծագիր)	3 ր. —

Научно-специальный и бытовой журн.
ГОД IV ВЪСТНИКЪ 3 РУБ.
ГОМЕОПАТИЧЕСКОЙ МЕДИЦИНЫ
изд. Одесского Ганемановскаго Общества
подъ редакціей д-ра медиц. И. М. ЛУЦЕНО.
Журналъ имѣетъ задачей разработку вопросовъ, ка-
сающихся теоріи и практики гомеопатическаго лече-
нія и обществено-бытовой стороны гомеопатіи въ
Россіи и за границей. Журналъ выходитъ ежемѣ-
сячно. Книжки отъ 2-хъ до 3-хъ печатн. листовъ.
Цѣна ТРИ р. въ годъ съ пересл., на 1/2 года 1 р.
50 к. Подписка принимается въ Редакціи. Одесса,
Херсонская, 48. 3—3

„КАВКАЗСКОЕ
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО“.
Подписная цѣна съ доставкой и пересылкой
Въ годъ—4 р., 1/2 года—2 р., 1/4 года—
1 р., 1 мѣсяцъ—40 коп. Отдѣльные №№
—по 10 коп.
Адресъ, редакціи: Тифлисъ, Барятин-
ская ул., домъ Императорскаго Кавказскаго
общества сельскаго хозяйства.
Статьи, въ случаѣ необходимости, мо-
гутъ подвергаться сокращеніямъ и измѣ-
неніямъ. Статьи, присылаемыя безъ обозна-
ченія условій гонорара, считаются беспла-
тными. Статьи, неудобныя къ напечатанію,
сохраняются въ редакціи втеченіе 3-хъ мѣ-
сяцевъ.
Отвѣтствен. ред. А. А. Калантаръ.

Ն Ա Ր Ա Ջ
Ս. ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆՅԻ
Հուստիպ գործարանում
Ընդունում է պատկերներ սովորա-
կան գեներով, կարելի է ստանալ և
հետեւեալ հրատարակութիւնները.
Գրիգոր Արժունի 25 կ.
Գամառ-Բարիպա 40 »
Ղ. Աղայեան 25 »
Պ. Արամեան 25 »
Պոս-կարսեր, Աղամեան 5 զանա-
զան գեների մէջ և Աճի 3 տեսակ,
5-ական կողմ: Ստարաքաղաքացի-
ների համար 50 հատը 2 ր.—100-ը
3 ր. 50 կ. Իսկ աւելին՝ մեծ զինուոր.
Դիմել՝ Թիֆլիս, Ս. Տոգոմոյան, Բա-
շարայա, 23. 3—1

Է Լ Ե Օ Պ Ա Տ

Շ Վ Ե Դ Ա Կ Ա Ն Բ Ա Լ Զ Ա Մ
Պրով. ԿԻՆՈՒՆԵՆԱ

Այս ճարի գործածութիւնը արգելի է ինքնու զիրի մագերի քաղելու եւ ոչնչացնում է զիրի քեկը: 25 տարւան ըն-
թացքում (1877 թ.) ԷԼԵՕՊԱՏՍԻ անընդհատ անսղին պահանջը համարում է հաւատով վերաբերել դէպի այս ճարը:
Վաճառում է ամեն տեղ:

Նամակի հասցէն՝ Ս.-Պետերբուրգ, Разъѣзжая, 13,—Въ главный складъ ЭЛЕОПАТА, Провизора Кинунена.
3—3

Մամուլի տակ է և չուտով լոյս կըտեսնի
3 Ա Ր. Թ Ո Ւ Մ Ա Ն Ե Ա Ն Յ Ի (դրիւցի)
Հետեւեալ աշխատասիրութիւնները.
1. Մեկթօն ԱՂԱՅԻ ՍԹՈՂԻԱՆ (գրիմի բարբարով)
գրին է 20 կողմ.
2. Փոխադրութիւններ — գրին է 15 կ.
3. Մի՛ լար — բովանդակութեան ճայ-
նագրութեամբ. գրին է 60 կ.
հեղինակի հասցէն՝ Գ. Ասխաբաձ, Ա. Մ. Կուման-
յանց.
Տպագրութեան համար պատրաստ է՝ Դուրեանի
« Ի Մ Մ Ե Զ Ը » բովանդակ.
5—1.

Լոյս են տեսել
Յարութիւն Թումանեանցի
ՀԱՋԱՐԱՆ-ԲԼԲՈՒԼ
Փէլերի կերպ արարածով
Գրին է 30 կ.
—
Ն Ո Ւ Ա Ր Ն Ե Ր
Գրին է 30 կ.
—
Մ Ո Ւ Մ Ա
Գրին է 20 կ.
Դիմել՝ Գիֆլիս, Չաւաւաձեւեան. 25.
Արդոյոյ Կումանյանց.

ԱՐԴՄԱՆՆԵՐ

Ազգային և ժամա-
նակակից գործիչնե-
րի և տեսաբաննե-
րի 101 պատկերներ,
գրին է 2 ր.

Դիմել՝
Թիֆլիս,
Արժունի.

Գեորգ Բարխուդարեանցի
ստանձին հրատարակած աշ-
խատութիւնները՝
1. Բարխուդարեանցի առակի շա-
փահանների համար. 60 10
2. Բանաստեղծութիւններ 1 15
3. Մարիա Սիւրաբ, ողբերգութիւն.
գրիմի 50 10
4. Փառաւ, ողբերգ. Գեօրգի 2 —
2-րդ գիրքը միասին 3 50 30
Իւրաքանչիւր գրքից 1 օրինակից ա-
ւելի պահանջողները ճանապարհամատ
չեն վճարում:
Իւրաքանչիւր գրքից 10 օրինակի հա-
մար գեղջ 300%:
Այս գրքերը կարելի է ստանալ հրատա-
րակից. Թիֆլիս, Ելիզաւետինսկայա ул.
Դ. № 46, Գ. Բարխուդարեանց.

ՊԱՐՈՅՐ ՀԱՅԿԱԶՆ
Մ Ո Վ Ս Ե Ս Խ Ո Ր Ե Ն Ա Յ Ի
Եկար Գ. Բաշինջաղեանի
Գրին է 50 կողմ.
Դիմել՝ Աղբիւրի խմբագրութեան:

Լոյս տեսաւ № երրորդ մարտի Աղբիւրը, հետեւեալ
բովանդակութեամբ.
Մանուկների օրհնող եւ սիրող Բիսուա Քրիստոս (պատկ.):
Գարնան անտիլք.—Յ. Յովհաննիսեան:
Գարուն է զալիս (ոտանաւոր).—Ջոհրաբ:
Մեծ ճամբորդութիւն անտառի միջով (պատկեր).—Փրանս.
Փոխադրեց Լ. Մելիք-Աղամեան:
Երջանիկ ընտանիք (պատկերով):
Կայծակ.—Թարգմ. Յ. Խ. Սիմէօնեան:
Գետնագորտը.—Թարգմ. Արսէն Տէր-Առաքելեանց:
Երուսաղէմ. Սողոմոնի տաճարը (պատկեր):
Բանաստեղծ արծիւ.—Տիկին Հրանտյոյ:
Ջրոյց վարսատը ուռնում մասին (պատկերներով).—Ծերուկ:
Համառոտ աշխարհագրութիւն (պատկ.).—Լ. Մարկոսեան:
Վրէժխնդրութիւն (պատկեր):
Փշէ՛ դու (ոտանաւոր).—Խոստուկ:
Ընկերական դատաստան.—Խ. Սիմէօնեան:
Հանկուղ, Եւտատանլուկներ, Պատասխաններ:
Այլ եւ այլը:

ՄՈՒՐԱՅՆԻ

Ե Ր Կ Ա Ս Ի Ր Ո Ւ Թ Ի Խ Ն Ն Ե Ր Ը,
Որոնք զանազան ժամանակներում լոյս են տեսել հայոց պարբերական թերթի
բովանդակում 1903 թ. աշնանից սկսած՝ հետզհետէ կը հրատարակուին
10 առանձին հատորներով,
Որոնցից իւրաքանչիւրը բաղկացած 450—600 երեսից, կը պարունակէ իւր մէջ
հետեւեալ երկերը.

Ա. հատոր.

I Նոյի ագաւոր.
II Առաքելը.
III Խորհրդաւոր միանձնուհին.
Բ. հատոր.
I Գեորգ Մարգարէտունի.
(պատմ. վէպ).
Գ. հատոր.
I Անդրէաս Երէց.
(պատմ. վէպ)
II Վահան Գողթնացի.
(պատմ. վէպ)
Դ. հատոր
I Հայ բողոքականի բնտանիքը.
II Իմ կաթողիկէ հարսնացուն.
III 2ր հատ.
Ե. հատոր
I Հարութեան գուրճանում է.
II Հատարակայ որդեգիրը.
III Իմ երջանկութիւնը.
IV Անպատճառ իշխանուհի
V Միթէ վայել է.

Զ. հատոր
Մանրապատում
I Հանկուղը լուծուեցաւ.
II Հին աղագոսիի զաղանիքը.
III Պատկերի բողոքը.
IV Երէկ և այսօր.
V Տիկին Փիլարեանի վիշտը.
VI Ինչու իմ ստորագրութիւնը չը-
գունեցին.
VII Յատուկ թղթակիցը.
VIII Խոջի-Վանքում
IX Երկուսից ո՛րը.
X Մարգր. մտաղիւր, կինը՝ կարգադիր,
XI ՅՊահանջ.
XII Գլխութեան քոյրեր.
Է. հատոր
I Հասարակութեան կենդանի
Ա. և Բ. մաս
Բ. հատոր
I Հասարակութեան կենդանի
Գ. և Դ. մաս
Ծ. հատոր
I Թատերգութիւններ
II Չափածոյ բանաստեղծութիւններ.
Ժ. հատոր
I Իմ տեսած աշխարհը.

Բացում է ստորագրութիւն
Առաջին 6 հատորների համար, որոնց բոլորի գինը կանխիկ վճարելի.—6 թուր-
քի. ապագրութիւնից յետոյ 9 թուրքի:
Վերջին 4 հատորների համար ստորագրութիւն կը բացուի՝ առաջին 6 հատոր-
ները լոյս հանելուց յետոյ:
Ստորագրուել ցանկացողները կարող են դիմել Թիֆլիս՝
1) Հեղինակին՝ Ղորղանեան փողոց №3
2) Կենդրոնական գրավաճառանոցին:
3) «Լուսայի» խմբագրութեան:
Մամուլի տակն է Ա. հատորը.
0—6